

**LAHDEN KAUPUNGIN
VUODEN 2024 TALOUSARVION
SEKÄ VUOSIEN 2024–2026
TALOUSSUUNNITELMAN
LAADINTAOHJEET**

Kaupunginhallitus 29.5.2023

Lahti

Yhteyshenkilöt

kaupunginjohtaja Pekka Timonen
talousjohtaja Tiina Mörsky
laskentapäällikkö Kati Helin

p. 050 337 4386
p. 050 383 6502
p. 044 716 1059

Talousarviotyön tuki

Laadintaohjeen koonti ja kaupunkitasoiset laskelmat
controller Katja Markkola

p. 050 383 6456

Kaupungin rahoitukseen liittyvät kysymykset
rahoituspäällikkö Päivi Väisänen

p. 044 716 1428

Talousarviokirjan teksteihin liittyvät kysymykset
laskentasuunnittelija Paula Kannisto

p. 044 416 4416

Taloussuunnittelujärjestelmän tuki
tekninen tuki, laskentasuunnittelija Paula Kannisto
henkilöstösuunnittelun osalta, henkilöstöpäällikkö Pekka Nikulainen

p. 044 416 4416
p. 050 387 8780

Palvelualueiden talousarviovalmistelun tuki
johtava controller, Miia Karetjoki
konsernihallinnon palvelualue, controller Maija Laine
sivistyksen palvelualue, controller Erkki Lantonen
sivistyksen palvelualue, controller Sari Leiskallio
kaupunkiympäristön palvelualue, controller Minna Vilen

p. 044 482 0656
p. 044 716 1433
p. 044 790 9366
p. 044 416 3328
p. 044 790 9329

Taloussihteerit ja taseyksiköiden taloushenkilöstö syöttävät talousarvion luvut taloussuunnittelujärjestelmään. Taloussihteerit käyvät lisäksi yksikön kanssa läpi määrärahojen kohdennukset. Yhteyshenkilöt alla olevan listan mukaisesti.

Konsernihallinnon palvelualue

Konsernipalvelut-vastuualue	Jenny Kaltto
Elinvoima- ja työllisyyspalvelut -vastuualue	
Elinvoimapalvelut	Tuula Reimi
Työllisyyspalvelut	Jenny Kaltto
Tarkastustoimi	Iina Tuominen
Käyttöomaisuuden myyntivoitot/-tappiot	Iina Tuominen
Lahden Tilakeskus	Jorma Lehikko

Sivistyksen palvelualue

Palvelualueen yhteiskustannukset	Iina Tuominen
Lasten ja nuorten kasvun vastuualue	
Lasten ja nuorten kasvu, yht. kust.	Minna Kemppainen
Perusopetus	Minna Kemppainen
Varhaiskasvatus	Sanna Laitinen
Nuorisopalvelut	Sanna Laitinen
Osallisuuden ja tiedon vastuualue	
Osaaminen yhteiset ja lukiokoulutus	Jenny Kaltto
Kirjasto- ja tietopalvelut	Jenny Kaltto
Osallisuus ja hyvinvointi	Jenny Kaltto
Wellamo-opisto	Satu Forsström
Liikunnan ja kulttuurin vastuualue	
Liikuntapalvelut	Satu Forsström
Kaupunginmuseo	Satu Forsström
Kulttuuripalvelut	Satu Forsström
Kansainväliset urheilutapahtumat	Satu Forsström
Lahden kaupunginorkesteri	Paula Tuominen
Lahden kaupunginteatteri	Leena Janila

Kaupunkiympäristön palvelualue

Palvelualueen yhteiskustannukset	Jukka Ojanen
Kaupunkisuunnittelu	Tuula Reimi
Kaupunkitekniikka	Jukka Ojanen
Rakennus- ja ympäristövalvonta	Tuula Reimi
Joukkoliikenne	Jukka Ojanen

sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@lahti.fi

Sisällys

1 Talousarvion laadinnan lähtökohdat	4
1.1 Aikataulu.....	4
1.2 Talouden ja toiminnan periaatteet	5
1.3 Yleinen taloudellinen tilanne	5
1.4 Laadinnan lähtökohdat.....	5
1.5 Vaikutusten ennakoarviointi	6
1.6 Riskienhallinta	6
1.7 Kehyksen mukainen tuloslaskelma.....	7
1.8 Kehyksen mukainen investointiosa.....	8
1.9 Kehyksen mukainen rahoituslaskelma	8
2 Strategia ja toiminnalliset tavoitteet	9
2.1 Strategiakokonaisuus.....	9
2.2 Strategian kärkihankkeet 2024 (talousarvion toiminnalliset tavoitteet).....	9
2.3 Toiminnallisten tavoitteiden raportointi	10
3 Henkilöstösuunnittelu	11
3.1 Henkilöstön määrällinen suunnittelu.....	11
3.2 Henkilöstön osaamisen kehittäminen	11
4 Talousarvokirjan sisältö	12
4.1 Rakenne ja perustelutekstit	12
5 Käyttötalous	13
5.1 Käyttötalouden sitovuus.....	13
5.2 Käyttötalouden kehys.....	13
5.3 Palvelualueiden talousarvion valmistelu	14
5.4 Käyttötalouteen liittyvät erityisohjeet	15
5.4.1 Talouden tasapainottamisen toimenpiteet	15
5.4.2 Maksut ja taksat.....	15
5.4.3 Henkilöstömäärärahat.....	15
5.4.3.1 Palkat ja palkkiot	15
5.4.3.2 Henkilösivukulut	15
5.4.3.3 Tasausmaksu.....	15
5.4.3.4 Vanhan eläkesäännön mukaiset eläkkeet.....	16
5.4.3.5 Henkilöstön osaamisen kehittäminen	16
5.4.3.6 Henkilöstön työhyvinvointi ja yhteisöllisyys	16
5.4.3.7 Henkilöstön matkustaminen.....	16
5.4.3.8 Henkilöstömenoihin liittyvien korvausten varaaminen	16
5.4.4 Sisäiset erät	16
5.4.5 Jäsenmaksut	17
5.4.6 Projektitoiminta.....	17
5.4.7 Poistot	17
5.4.8 ICT-kustannukset.....	17
5.4.9 Talousarvion tunnuslukujen laskennassa käytettävät asukasluvut.....	18
5.4.10 Osallistuva budjetointi.....	18
6 Investoinnit	19
6.1 Kiinteä omaisuus.....	19
6.2 Talonrakennusinvestoinnit	19
6.3 Julkinen käyttöomaisuus	20
6.4 Arvopaperit ja osuudet.....	20
6.5 Irtain omaisuus.....	20
7 LIITTEET	22
7.1 Liite 1 Lahden väestöennuste	22
7.2 Liite 2 Poistosuunnitelma (KV 11.4.2016 § 36) ja erityisperustellut kohteet	23
7.3 Liite 3 Lahden kaupunkistrategian mittarit	26

1 Talousarvion laadinnan lähtökohdat

1.1 Aikataulu

29.5.2023	Kaupunginhallitus hyväksyy vuoden 2024 talousarvion laadintaohjeet ja talouden kehyyksen Palvelualueet aloittavat talousarviovalmistelun
30.6.2023	Palveluyksiköiden johtajat ovat käyneet talousarvion kohdistuksen periaatteet läpi talouspalvelujen kanssa
30.6.2023	Palvelualueet ovat tarkastaneet riskienhallintaohjelmiston vastuuhenkilöt sekä riskien ja toimenpiteiden ajantasaisuuden
11.8.2023	Palvelualueet ovat valmistelleet talousarvioluvut ja -tekstit, vaikuttavuuden ennakoarvioinnit sekä kärkihankkeiden toimenpiteet
29.8.–6.9.2023	Talousarvioseminaarit, lautakunnat Lautakunnat ja jaostot antavat talousarvioesityksensä Tarkastuslautakunta
11.9.2023	Konserni- ja tilajaosto, elinvoima- ja työllisyysjaosto
12.9.2023	Sivistyslautakunta, Lahden seudun joukkoliikennelautakunta
13.9.2023	Hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunta, kaupunkiympäristölautakunta
19.–20.9.2023	Kaupunginjohtajan talousarvioneuvottelut
17.10.2023	Kaupunginjohtaja julkaisee talousarvioesityksensä
19.–20.10.2023	Kaupunginvaltuuston seminaari
6.–7.11.2023	Kaupunginhallitus käsittelee talousarviota ja tekee talousarvioesityksen kaupunginvaltuustolle
6.11.2023	Kaupunginhallitus tekee esityksen veroprosenteista
13.11.2023	Kaupunginvaltuusto tekee päätöksen veroprosenteista
27.11.2023	Kaupunginvaltuusto tekee päätöksen talousarviosta 2024 ja taloussuunnitelmasta 2024–2026
4.12.2023	Kaupunginhallitus hyväksyy talousarvion toimeenpano-ohjeet
31.1.2024	Kaupunginhallitus, lautakunnat ja jaostot ovat hyväksyneet alaisensa yksiköiden käyttösuunnitelmat vuodelle 2024

1.2 Talouden ja toiminnan periaatteet

Kunnan taloudenhoitoa ja sen järjestämistä ohjaavat kuntalain 13. luku, kirjanpitolaki ja -asetus, kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston antamat ohjeet, suositus kunnan ja kuntayhtymän talousarviosta ja taloussuunnitelmasta sekä Lahden kaupungin hallintosääntö.

Lahden kaupungin hallintosäännössä (V luku: Kaupungin talouden hoito) on määritelty mm. taloudenhoidon vastuut ja taloudenhoitoa koskevat periaatteet sekä annettu määräyksiä talousarviosta ja taloussuunnitelmasta, toiminnan ja talouden seurannasta sekä sisäisestä tarkastuksesta, sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnasta. Hallintosäännön mukaan kaupunginhallitus antaa lautakunnille, alaisilleen jaostoille ja johtokunnille sekä palvelualueille ja alaisilleen taseyksiköille tarvittavat talousarvion laadinta- ja toimeenpano-ohjeet. [Lahden kaupungin hallintosääntö](#) löytyy Dynastysta kaupungin säädöskokoelmasta.

1.3 Yleinen taloudellinen tilanne

Valtiovarainministeriön 23.3.2023 julkaiseman Kuntatalousohjelman 2024–2027 mukaan vuonna 2022 kuntatalouden tilikauden tulos heikkeni edellisestä vuodesta, mutta oli lopulta kuitenkin 1,2 mrd. euroa positiivinen. Tulosta selittävät työllisyyden ja talouden suotuisa kehitys sekä siitä seurannut verotulojen kasvu. Kuntatalouden vuosikate riitti kattamaan nettoinvestoinnit ja poistot, vaikka se heikkeni 4,2 mrd. euroon toimintakulujen voimakkaan kasvun seurauksena. Toiminnan ja investointien rahavirta oli noin 0,5 mrd. euroa negatiivinen. Kuntien toimintatuotot laskivat, lähinnä valtion korona-avustusten pienentymisen seurauksena. Kuntien nettoinvestoinneissa oli laskua edellisvuoteen, mikä johtui suurista investointihyödykkeiden luovutustuloista. Kuntatalouden lainakanta oli vuoden 2022 lopussa 24,5 mrd. euroa.

Vuosi 2023 on kuntataloudessa historiallinen, sillä sote-uudistus tuli voimaan vuoden alusta. Uudistuksella on merkittäviä vaikutuksia sekä kuntien toimintaan että talouteen. Vaikutukset näkyvät erityisesti käyttötaloudessa, jossa tulojen sekä menojen taso ja rakenne muuttuivat tehtävien siirryttyä hyvinvointialueille sekä rahoituksen valtiolle. Muutosten vuoksi kuntataloutta on vaikea ennustaa ja siirtolaskelmat tulevatkin tarkentumaan vielä lopullisten tilinpäätöstietojen myötä. Ne päivitetään lopullisiksi marraskuussa 2023, kun vuoden 2022 verotus on valmistunut. Ennen lopullisia siirtolaskelmia tehtyjen laskelmien mukaisesti kuntien toimintamenojen arvioidaan laskevan sote-uudistuksen seurauksena noin 56 prosenttia ja toimintatulojen noin 41 prosenttia. Kuntien taloutta vahvistavat väliaikaisesti sote-uudistukseen liittyvät niin sanotut verohännät, kun sote-uudistuksen kuntien verotuloja leikkaava vaikutus ei näy vielä täysimääräisesti kunnallis- ja yhteisöverotuloissa. Tämän takia kunnille kertyy tänä vuonna noin 1,1 mrd. euroa enemmän vanhojen veroperusteiden mukaisia verotuloja verrattuna ensi vuoteen. Kuntien vuosikatteen arvioidaan riittävän kattamaan poistot ja toiminnan sekä investointien rahavirran olevan noin 0,6 mrd. euroa positiivinen. Inflaation kasvun on arvioitu hidastuvan, mutta olevan aiemmin arvioitua sitkeämpää kasvun jatkuessa 5,5 prosentilla kuluvana vuonna.

Kehyvuosina 2024–2027 kuntatalouden painelaskelmassa menot tulevat pysymään tuloja suurempina. Vuosikate riittää kuitenkin kattamaan poistot kaikkina tarkasteluvuosina. Toiminnan ja investointien rahavirta on -0,4 mrd. euroa vuonna 2024 ja heikkenee vähitellen -0,6 mrd. euroon vuoteen 2027 mennessä. Kuntien kustannuskehitystä kuvaava peruspalvelujen hintaindeksi kasvaa keskimäärin 3,3 prosenttia vuosina 2024–2027. Inflaation ennustetaan olevan kehyskaudella keskimäärin 2 prosenttia. Kuntien valtionosuuskien kasvu jää tarkasteluvuosina varsin maltilliseksi lukuun ottamatta vuotta 2025, jolloin TE-palvelu-uudistus lisää kuntien valtionosuuksia noin 0,9 mrd. eurolla. Uudistus laajentaa kuntien tehtäväkenttää ja kasvattaa myös kuntatalouden toimintamenoja. Uudistuksen myötä kuntien henkilöstömäärä kasvaa noin neljällä tuhannella henkilötyövuodella. Kuntatalouden lainakannan kasvuvauhti hidastuu selkeästi viime vuosikymmenen keskimääräiseen kasvuvauhtiin verrattuna. Lainakanta kasvaa tarkastelujakson lopulla 20,4 mrd. euroon. Kasvukeskusten investointipaineet, koko maan laajuinen korjausvelka ja vihreä siirtyminen pitävät investoinnit korkealla tasolla kehyskaudella. Lisäksi yleinen korkotason nousu välittyi tulevina vuosina myös kuntatalouteen lisäkustannuksiksi kiristäen kuntien taloutta. (Lähde: Kuntatalousohjelma 2024–2027: Kevät 2023/VM)

1.4 Laadinnan lähtökohdat

Lahden kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden kaupunkistrategian 14.3.2022 § 35. Strategiassa Lahden kaupungin visiona vuoteen 2030 on ”Lahti – tehty kestäväksi”. Suomen johtavan ympäristökaupungin edelläkävijyys tuo asukkaalle hyvinvointia ja yrityksille menestystä. Visio asettaa Lahdelle kunnianhimoisen tavoitteen edistää niin ekologista, sosiaalista kuin taloudellista kestävyttä. Strategia ohjaa rakentamaan kaupungin toiminnan talouden kestäväälle kasvulle ja tavoitteena on, että kaupungin tulorahoitus vuonna 2026 riittää kattamaan nettoinvestoinnit.

Talouden tasapainotavoite on erittäin haasteellinen. Inflaatio- ja korkokehitys sekä palkkaratkaisut lisäävät kaupungin menoja. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja sen mahdolliset uudet käänteet aiheuttavat merkittävää epävarmuutta taloudelle. Epävarmuutta aiheuttavat myös nopean korkojen nousun vaikutus rahoitus- ja kiinteistömarkkinoilla sekä hintojen ja korkojen nousun vaikutukset kotitalouksien kulutuskäyttäytymiseen. Talousnäköymien kirkastuminen ja palkankorotusten vaikutukset kotitalouksien odotuksiin omista kulutusmahdollisuuksistaan voivat toisaalta yllättää positiivisesti.

Kaupunginvaltuusto päätti 28.11.2022 § 127 käynnistää parlamentaarisen valmistelun talouden tasapaino-ohjelman laatimiseksi vuosille 2024–2026. Ohjelmassa huomioidaan valtuuston vuonna 2021 asettaman parlamentaarisen ryhmän periaatelinjaukset ja määrittellään kaupungin keskeisten palvelujen laajuus ja laatutaso talouden tunnuslukujen perusteella. Talouden tasapaino-ohjelman toimenpiteet sisällytetään vuoden 2024 talousarvion kehykseen ja taloussuunnitelmaan kaudelle 2024–2026.

Vuoden 2024 kehysvalmistelun yhteydessä määritetään talouden tasapainotavoite euromääräisesti ja ajallisesti. Toimintakuluihin kohdentuvat tavoitteet määrittyvät palvelujen laajuus- ja laatutasotarkastelun jälkeen. Toimenpiteiden valinta menojen kasvun hidastamiseksi, tulojen lisäämiseksi ja investointien priorisoimiseksi valmistellaan niin, että parlamentaarinen ryhmä voi tehdä ehdotuksen talouden tasapaino-ohjelmasta kaupunginhallitukselle lokakuussa 2023. Kaupunginhallitus käsittelee talouden tasapaino-ohjelmaa 7.11.2023 ja tekee esityksen kaupunginvaltuustolle, joka päättää ohjelmasta 27.11.2023.

Lahden kaupungin tilikauden tulos vuonna 2022 oli 47,1 milj. euroa ja vuosikate 100,0 milj. euroa. Luvut olivat poikkeuksellisen hyviä ennakoitua paremman verotulokehityksen ja arvioitua suurempien omaisuuden myyntivoittojen ansiosta. Lahden kaupungin tilinpäätöksessä 2022 taseeseen kertynyttä ylijäämää on 213,1 milj. euroa. Ylijäämä mahdollistaa vuodelle 2024 alijäämäisen kehityksen.

Lahden kaupungin elinvoiman varmistaminen edellyttää kasvua tukevien toimenpiteiden jatkamista. Talouden tasapainon varmistaminen vaatii tehokasta edunvalvontaa sekä valtiontukien ja avustuksien aktiivista hakemista. Kaupungin on jatkettava omaisuuden myyntimahdollisuuksien selvittämistä.

Toiminnan ja talouden suunnittelussa tulee ottaa huomioon strategian kärkihankkeet ja niiden toimenpiteiden edellyttämät määrärahatarpeet.

Talousarvion laadintaohjeita noudatetaan vuoden 2024 talousarviota ja vuosien 2024–2026 taloussuunnitelmaa valmisteltaessa.

1.5 Vaikutusten ennakoarviointi

Päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA) on lakisääteinen tapa arvioida valmisteltavan päätöksen vaikutuksia eri näkökulmista. Vaikutusten ennakoarviointia tehdään muun muassa strategisesti, toiminnallisesti tai taloudellisesti merkittävistä päätöksistä, kuten talousarviosta.

Vaikutusten ennakoarvioinnissa noudatetaan intran Päätöksenteko-sivustolla olevia [ohjeita](#). Ennakoarvioinnissa arvioidaan talousarvion vaikutuksia kuntalais-, organisaatio-, ympäristö- ja talousvaikutusten näkökulmista. Vaikutusten ennakoarvioinnista tehdään PowerPoint-esitys, joka liitetään lautakunnan/jaoston talousarvion päätösesityksen liitteeksi. Esityksen pohja on saatavilla palvelualueiden Teams-ympäristöissä. Vaikutusten ennakoarvioinnit valmistellaan 11.8.2023 mennessä palvelualueittain.

Palvelualue esittelee oman vaikutusten ennakoarvioinnin lyhyesti kaupunginjohtajan talousarvioneuvotteluissa. Palvelualueiden vaikutusten ennakoarvioinneista koostetaan kaupunkitasoinen yhteenveto, joka liitetään kaupunginhallituksen/-valtuuston talousarvion päätösesityksen liitteeksi.

Lisätietoja:
hallintopäällikkö Risto Uotila, risto.uotila@lahti.fi

1.6 Riskienhallinta

Riskienhallinta on tunnistettujen riskien hallintaa eri keinoilla, kuten riskin poistaminen, sietäminen, siirtäminen (vakuuttaminen), jakaminen tai pienentäminen. Riskienhallinta koostuu riskien tunnistamisesta, arvioinnista, hallinnasta sekä seurannasta ja valvonnasta. Kokonaisvaltainen riskienhallinta tarkastelee strategisia, taloudellisia, toiminnallisia ja vahinkoriskejä sekä ulkoisia riskejä. Riskienhallintaan kuuluu riskinkantokyvyn ja -halun vertailu (kustannus)hyötyihin. Kyseessä on tuotos-panossuhteen vertailu.

Riskienhallinta on jatkuva, kaikkien yhteinen prosessi. Vain tunnistettuja riskejä voidaan hallita. Riskejä arvioidaan usein niiden todennäköisyyden ja vaikuttavuuden kautta. Vakaviksi arvioidut riskit on aina poistettava. Tällaisia voivat olla esimerkiksi työturvallisuuteen liittyvät riskit. Yleensä matalan riskiluokan omaaville asioille ei sovita toimenpiteitä.

Talousarviossa riskienhallinta käsitellään kaupunkitasoisesti. Palvelualueet tarkastavat riskienhallintaohjelmiston vastuuhenkilöt sekä riskien ja toimenpiteiden ajantasaisuuden 30.6.2023 mennessä. Strategian toimenpiteiden osalta riskien tarkastelu tehdään 11.8.2023 mennessä ja käsitellään elokuun johdon seminaarissa osana strategian kärkihankkekokonaisuutta.

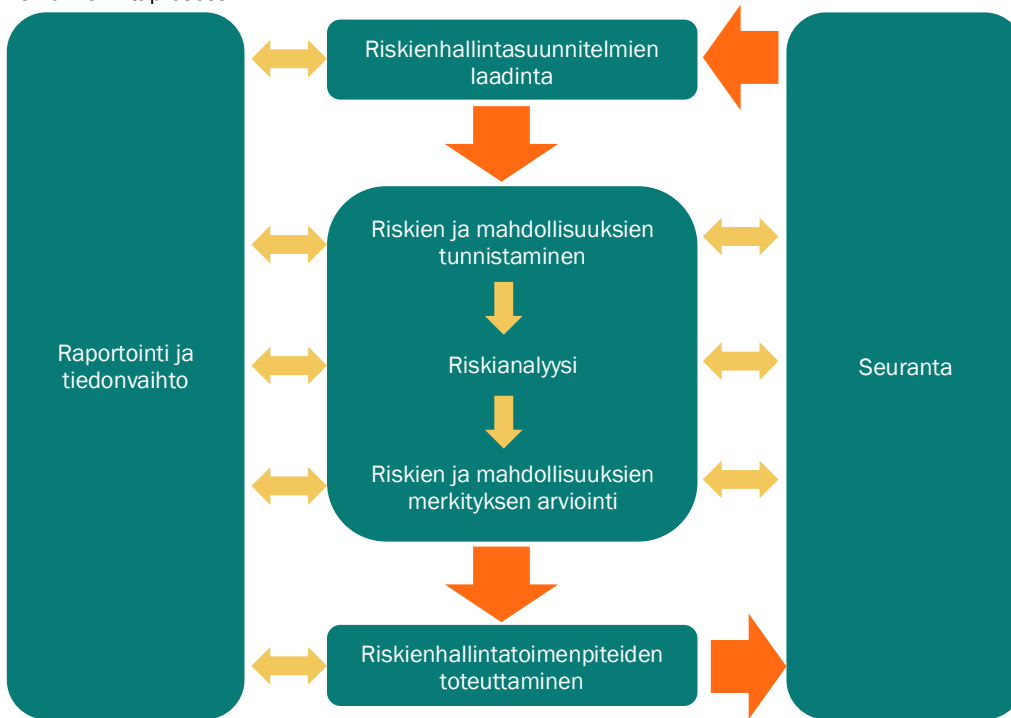
Riskienhallintamenetelmiä ovat esimerkiksi

- SWOT eli nelikenttäanalyysi
- tarkastuslista
- potentiaalisten ongelmien analyysi.

Riskien tunnistaminen

1. Päätetään tarkasteltava alue.
2. Tunnistetaan riskit.
3. Arvioidaan riskien merkittävyys 4x4-taulukon avulla.
4. Päätetään riskien hallitsemiseksi tarvittavat toimenpiteet.
5. Määritellään vastuuhenkilö ja seurantatoimet.
6. Seurataan riskin tilannetta ja tarvittaessa päivitetään toimenpiteitä sekä muutetaan toimintatapoja.
7. Päivitetään riskilista vuosikellon mukaisesti vähintään kerran vuodessa ja arvioidaan tunnistetut riskit uudelleen.

Riskienhallintaprosessi



1.7 Kehyksen mukainen tuloslaskelma

Tuloslaskelmassa esitetään kaupungin kokonaistalouden keskeiset erät. Siinä osoitetaan tulorahoituksen riittävyys käyttömeneihin ja poistoihin. Kehyksessä on huomioitu talousnusteiden mukainen kustannuskehitys, toiminnassa tapahtuvat muutokset sekä talouden tasapainottamisen euromääräiset tavoitteet. Verotulojen ja valtionosuuksien arviot kehyksessä perustuvat kevään 2023 ennakkotietoihin. Arviot tarkentuvat kesän ja syksyn aikana.

Tuloslaskelma, 1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	217 669	176 028	165 372	-6,1 %	169 827	2,7 %	175 259	3,2 %
Valmistus omaan käyttöön	1 147	1 114	1 114	0,0 %	1 114	0,0 %	1 114	0,0 %
Toimintakulut	-913 947	-496 857	-525 687	5,8 %	-566 237	7,7 %	-576 257	1,8 %
Toimintakate	-695 130	-319 715	-359 201	12,4 %	-395 296	10,0 %	-399 884	1,2 %
Verotulot	545 068	279 316	287 241	2,8 %	294 678	2,6 %	306 566	4,0 %
Valtionosuudet	245 733	87 372	81 745	-6,4 %	115 050	40,7 %	116 660	1,4 %
Rahoitustuotot ja -kulut	4 296	-5 455	-5 561	1,9 %	-2 718	-51,1 %	2 655	-2,3 %
Korkotuotot	12 374	13 536	14 119	4,3 %	13 715	-2,9 %	13 626	-0,6 %
Muut rahoitustuotot	9 645	3 038	5 980	96,9 %	8 953	49,7 %	14 927	66,7 %
Korkokulut	-15 768	-21 415	-25 020	16,8 %	-24 746	-1,1 %	-25 258	2,1 %
Muut rahoituskulut	-1 955	-614	-640	4,2 %	-640	0,0 %	-640	0,0 %
Vuosikate	99 967	41 518	4 225	-89,8 %	11 713	177,2 %	25 997	121,9 %
Poistot ja arvonalentumiset	-52 854	-53 298	-55 167	3,5 %	-58 733	6,5 %	-59 573	1,4 %
Tilikauden tulos	47 113	-11 781	-50 942	332,4 %	-47 019	-7,7 %	-33 575	-28,6 %
Poistoeron lisäys tai vähennys	140	75	140	86,7 %	140	0,0 %	140	0,0 %
Varausten lisäys tai vähennys	-20 000	0	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
Rahastojen lisäys tai vähennys	-174	0	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
Tilikauden yli-/alijäämä	27 079	-11 706	-50 802	334,0 %	-46 879	-7,7 %	-33 435	-28,7 %

Tuloslaskelmassa valtuustoon nähdessä sitovia taseja ovat korkotulojen ja -menojen nettoarvio sekä muiden rahoitustulojen ja -menojen nettoarvio, jotka esitetään talousarviokirjan tuloslaskelmaosassa.

Lisätietoja:
taloussuunnittelu@lahti.fi

1.8 Kehyksen mukainen investointiosa

Talousarviossa investoinnit suunnitellaan viideksi vuodeksi. Taloussuunnitelmakauden 2024–2028 investointikokonaisuuden bruttoinvestoinnit ovat yhteensä 452,8 milj. euroa.

Investoinnit, 1 000 euroa		TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Kiinteä omaisuus	Tulot	4 956	10 120	6 120	6 120	6 120	6 120	6 120
	Menot	-2 502	-2 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500
Talonrakennus	Tulot	97 013	11 774	2 119	1 615	1 540	1 500	1 500
	Menot	-39 072	-27 672	-35 573	-49 880	-67 215	-60 886	-26 480
Julkinen käyttöomaisuus	Tulot	1 949	1 200	657	450	0	0	0
	Menot	-38 635	-36 014	-32 538	-33 568	-33 528	-33 914	-33 914
Irtain omaisuus	Tulot		0	0	0	0	0	0
	Menot	6 766	-7 450	-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470
Arvopaperit ja osuudet	Tulot	3	2 000	0	0	0	0	0
	Menot	-968	-4 500	-1 500	-1 500	-500	-500	-500
Investoinnit yhteensä								
Tulot (sis. myyntivoitot ja rah. osuudet)		103 921	25 094	8 896	8 185	7 660	7 620	7 620
Menot		-74 412	-78 136	-80 634	-93 568	-108 513	-102 270	-67 864
Netto		29 509	-53 042	-71 738	-85 383	-100 853	-94 650	-60 244

1.9 Kehyksen mukainen rahoituslaskelma

Rahoituslaskelmassa osoitetaan yhteenvetona rahan lähteet ja käyttö. Kehyksen mukaisessa rahoituslaskelmassa kaupungin toiminnan ja investointien rahavirta ilmaisee 70,6 milj. euron lainantarpeen vuonna 2024 kaupungin omaan palvelutoimintaan. Suunnitelmakaudella 2024–2026 lainatarve omaan palvelutuotantoon on yhteensä 225,4 milj. euroa.

Rahoituslaskelma, 1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Toiminnan rahavirta	42 348	25 398	1 105	8 593	22 877
Vuosikate	99 967	41 518	4 225	11 713	25 997
Tulorahoituksen korjauserät	-57 619	-16 120	-3 120	-3 120	-3 120
Investointien rahavirta	16 378	-53 042	-71 738	-85 383	-100 853
Investointimenot	-87 543	-78 136	-80 634	-93 568	-108 513
Rahoitusosuudet investointimenoihin	2 681	1 474	1 276	565	40
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	101 240	23 620	7 620	7 620	7 620
Toiminnan ja investointien rahavirta	58 726	-27 644	-70 633	-76 790	-77 976
Antolainauksen muutokset	38 916	20 236	36 943	22 299	33 227
Antolainasaamisten lisäykset	0	-15 000	-10 000	-10 000	-10 000
Antolainasaamisten vähennykset	38 916	35 236	46 943	32 299	43 227
Lainakannan muutokset	-27 999	0	0	0	0
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	0	71 900	64 000	30 000	20 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-41 200	-71 900	-64 000	-30 000	-20 000
Lyhytaikaisten lainojen muutokset	13 201	0	0	0	0
Muut maksuvalmiuden muutokset	49 144	3 125	0	0	0
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-241	0	0	0	0
Vaihto-omaisuuden muutos	-35	0	0	0	0
Saamisten muutos	29 679	3 125	0	0	0
Korottomien velkojen muutos	19 740	0	0	0	0
Rahoituksen rahavirta	60 060	23 361	36 943	22 299	33 227
Rahavarojen muutos	118 786	-4 284	-33 690	-54 491	-44 749

Lisätietoja:
rahoituspäällikkö Päivi Väisänen, paivi.vaisanen@lahti.fi

2 Strategia ja toiminnalliset tavoitteet

2.1 Strategiakokonaisuus

Talousarvion laadinnan lähtökohdaksi toimii kaupunginvaltuuston (KV 14.3.2022 § 35) hyväksymä Lahden kaupungin strategia. Strategia kuvataan millaisella visioilla, lupauksilla ja tavoitteilla Lahden kaupungin tulevaisuutta rakennetaan. Strategian toteuttaminen varmistetaan talousarvioprosessissa. Strategisella suunnittelulla sidotaan päätökset ja toimenpiteet sekä talous- ja henkilöstösuunnittelu yhdeksi kokonaisuudeksi, osaksi pitkän aikavälin kehittämistä.

Strategisten lupauksen ja tavoitteiden toteutumista seurataan mittareilla (liite 3). Mittarit kertovat kehityksen suunnasta. Mittareilla ei voida suoraan mitata organisaation tuloksellisuutta, sillä mittareiden toteutumiseen vaikuttavat myös kaupunkikonsernin ulkopuoliset tekijät.

Lahden kaupungin strategia

KESTÄVÄSTI ELINVOIMAINEN

” Lahti tarjoaa kansainvälisesti kiinnostavan toimintaympäristön älykkäiden ja kestävien ratkaisujen kehittämiseen ja liiketoimintaan.

Suomen johtava ympäristökaupunki hyödyntää edelläkävijän potentiaalinsa ja tarjoaa yrityksille sekä asukkaille kestävän kaupunkirakenteen ja kilpailukyöisen liiketoimintaympäristön.

Houkuttelemme uusia yrityksiä Lahden alueelle ketterällä ja monipuolisella kaavoituksella, lupapalveluilla sujuvoittamalla sekä seudullisella yhteistyöllä.

Kasvamme kehittyvänä yliopistokaupunkina ja tuemme yritysten kasvua laajalla korkeakoulujen, oppilaitosten ja yritysten yhteistyöllä.

Ratkaisemme työllisyydenhoidon haasteet ja houkuttelemme alueelle osaavaa työvoimaa.

Vahvistamme asemaamme pääkaupunkiseudun lähialueena ja kehitämme kansainvälisenä urheilu-, matkailu- ja tapahtumakaupunkina.

Teemme Lahden keskustasta elävän ja turvallisen sekä parannamme asuinalueiden viihtyisyyttä.

ELINVOIMAN MITATTAVAT TAVOITTEET

- > Lahti on hiilineutraali 2025
- > Kiertotalous-liiketoiminta kasvaa
- > Yritysten ja työpaikkojen määrä kasvaa
- > Yrittäjien arvio elinkeinopolitiikasta paranee
- > Yritysten investoinnit lisääntyvät Lahden alueella
- > Muuttoliike on positiivinen. Väkiluvun kasvuvauhti v. 2026 on 0,5 %
- > Lahdessa on korkeakouluopiskelijoita 8500 hlöä v. 2026 ja 10 000 hlöä v. 2030
- > Lahden koulutustaso nousee
- > Työllisyys kehittyy positiivisesti
- > Osaavan työvoiman saatavuus parantuu
- > Vierailijoiden lkm. Lahdessa palaa vuoden 2019 tasolle ja kasvaa sen jälkeen vuosittain 1,5 %
- > Keskustan viihtyisyys kasvaa
- > Suurin osa uudesta rakentamisesta sijoittuu kestäville kaupunkirakenteen vyöhykkeille

LAHTI 2030 TEHTY KESTÄVÄKSI

Suomen johtavan ympäristökaupungin edelläkävijäyys tuo asukkaille hyvinvointia ja yrityksille menestystä.

KESTÄVÄSTI HYVINVOIVA

” Lahti on kaikkien lahtelaisten kaupunki, jossa jokaisella on mahdollisuus osallistua yhteisön kehittämiseen.

Edistämme hyvinvointia hyödyntämällä lähiluontoa kestävästi sekä lisäämällä matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuurimahdollisuuksia.

Taklaamme syrjäytymistä ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä ja etsimme yhdessä kumppaneiden kanssa ratkaisut päihdeongelmiin.

Tuemme lapsiperheitä, vahvistamme lasten ja nuorten hyvinvointia sekä tarjoamme terveelliset ja turvalliset oppimisen ja kasvun ympäristöt.

Tarjoamme kaikenikäisille asukkaille monipuolisia osallistumisen mahdollisuuksia, ja kehitämme lahtelaisten yhteisöllisyyttä sekä me-henkeä.

Huolehdimme siitä, että Lahti on hyvän ikääntymisen kaupunki.

HYVINVOINNIN MITATTAVAT TAVOITTEET

- > Lahtelaiset ovat terveempiä ja liikkuvat enemmän
- > Päihteenkäyttö vähenee
- > Syrjäytymisriskissä olevien määrä vähenee
- > Lasten ja nuorten terveelliset elintavat, turvallisuuden ja osallisuuden kokemukset sekä koettu hyvinvointi paranevat
- > Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat
- > Luonnon monimuotoisuus vahvistuu
- > Matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuurimahdollisuuksien saavutettavuus paranee
- > Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä ja osallistumismahdollisuudet lisääntyvät

KESTÄVÄSTI UUDISTUVA

” Lahti on innostava ja palveleva kaupunki, joka tunnetaan uudistuvasta ja kokeilevasta toiminnastaan.

Rakennamme kaupungin toiminnan talouden kestäväksi kasvulle.

Emme tee yksin, vaan etsimme aktiivisesti kumppanuuksia ja kehitämme kaupunkia yhdessä erilaisten toimijoiden kanssa.

Hyödynnämme digitalisaation tuomat mahdollisuudet ja kehitämme tiedolla johtamista.

Lupaamme sujuvan ja ystävällisen palvelukokemuksen niin kasvokkain kuin verkossa.

Kaupunki on houkutteleva työnantaja, jossa johtaminen on erinomaista ja henkilöstö on innostunut sekä motivoitunut.

UUDISTUMISEN MITATTAVAT TAVOITTEET

- > Kaupungin tulo-rahoitus vuonna 2026 riittää kattamaan nettoinvestoinnit
- > Lahti nähdään hyvänä kumppanina
- > Tuotamme oikeaa tietoa avoimesti
- > Palvelukokemus paranee
- > Lahden maine hyvänä työnantajana vahvistuu
- > Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi parantuu



ARVOT:
AVOIMESTI
VASTUULLISESTI
YHDESSÄ

2.2 Strategian kärkihankkeet 2024 (talousarvion toiminnalliset tavoitteet)

Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt nykyisen kaupunkistrategian **14.3.2022**. Strategian hyväksymisen jälkeen alkoi työskentely uusien kärkihankkeiden parissa. Esihenkilökunta osallistui kärkihankkeiden teemojen ja sisältöjen ideointiin strategiapäivässä 24.3.2022, jonka jälkeen johtoryhmä linjasi kärkihankkeet vuodelle 2023. Kaupungissa on havaittu hyväksi, että kärkihankkeet ovat vähintään kaksivuotisia. 3.4.2023 johtoryhmä käynnisti strategian kärkihankkeiden valmistelun vuodelle 2024 jatkamalla viimevuotisia kärkihankkeita. Viimeistellyt valtuuston nähden sitovat toiminnalliset tavoitteet, eli **strategian kärkihankkeiden toimenpiteet vuodelle 2024**, määritellään elokuussa 2023.

Vuoden 2024 kärkihankkeet:

1. Hiilineutraali Lahti
2. Osaava Lahti
3. Elävä Lahti
4. Hyvinvoiva Lahti
5. Houkutteleva työyhteisö Lahti

Aikataulu

11.08.2023 Palvelualueiden deadline toimenpiteiden määrittelyä varten. Suunnittelupohja ja palautus tapahtuvat palvelualueiden Teams-ympäristössä. Toimenpiteiden osalta tehdään myös riskitarkastelua. Elokuun johdon seminaarissa tarkastellaan kärkihankkeita kokonaisuuksina.

Lautakuntien ja jaostojen omat sitovat tavoitteet päätetään käyttösuunnitelmissa

Omat lautakunta- ja jaostokohtaiset toiminnalliset tavoitteet johdetaan strategian kärkihankkeista. Nämä tavoitteet esitetään käyttösuunnitelmien yhteydessä ja raportointi toteutetaan puolivuositain lautakunnille ja jaostoille.

2.3 Toiminnallisten tavoitteiden raportointi

Kaupunkitasoisten sitovien tavoitteiden toteutumisen seuranta

Raportointi toteutetaan talousraportoinnin yhteydessä puolivuositain. Jokaiselle sitovalle tavoitteelle nimetään vastuutahot palvelualueitasolla, jotka vastaavat tavoitteen edistämisestä. Sitovia tavoitteita seurataan kaupunkitasoisesti kaupungin strategiaryhmässä.

Lisätietoja:

strategiapäällikkö Olli Toivonen, olli.toivonen@lahti.fi



3 Henkilöstösuunnittelu

Henkilöstösuunnittelu sisältää henkilöstöresurssien määrällisen ja laadullisen tarkastelun. Suunnittelussa määritellään toiminnalliset ja taloudelliset tarpeet huomioiden tarvittavat henkilötyövuosien ja henkilöstökulujen varaukset sekä osaamistarpeet.

Henkilöstösuunnittelu pohjautuu palvelutarpeeseen sekä palvelutuotannon toteuttamiseen tarvittaviin henkilöstöresursseihin ja osamiseen. Suunnittelussa tulee etsiä aktiivisesti keinoja toiminnan tehostamiselle ja varata resursseja vain tarpeen mukaisesti.

Henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen ja talouden tasapainottaminen edellyttää systemaattista lomien suunnittelua, jonka avulla vähennetään kertynyttä lomapalkkavelkaa. Henkilöstöä kannustetaan lisäksi ottamaan palkattomia vapaita mahdollisuuksien mukaan.

3.1 Henkilöstön määrällinen suunnittelu

Henkilöstön määrä suunnitellaan henkilötyövuosina (HTV). Suunnittelussa käytettävä HTV tarkoittaa kokoaikaisen työntekijän palkallista henkilötyövuotta, josta on vähennetty mahdolliset palkattomat poissaolot ja osa-aikaisuus. Yksiköt ovat tehneet kehyslaskelmaa varten suunnitelmat vuosille 2024–2026 henkilöstöpalvelujen erillisen ohjeen mukaisesti. Näiden perusteella on varattu tarvittavia määrärahoja kehukseen. Suunnitelmia tarkennetaan tarpeen mukaan talousarvion edetessä.

Henkilöstöön liittyviä menoja ja tuloja on avattu tarkemmin kohdassa 5.4.3 Henkilöstömäärärahat. Henkilöstömäärärahoja varataan talousarvioon henkilöstösuunnitelman mukaisesti. Henkilöstösuunnitelmassa on huomioitu aiempien vuosien toteumat ja tiedossa olevat muutokset.

Henkilöstösuunnitelman toteutumista seurataan kuukausittain talouden raportoinnin yhteydessä.

3.2 Henkilöstön osaamisen kehittäminen

Osaamistarpeiden tunnistamisella ja osaamisen kehittämisellä varaudutaan tarvittavaan osaamiseen lähitulevaisuudessa ja muuttuviin osaamistarpeisiin pidemmällä aikajänteellä. Ennakoivalla osaamisen suunnittelulla voidaan parantaa tuottavuutta sekä pidentää työuria. Osaamisen kehittämisen toimilla voidaan lisäksi vahvistaa työntekijän motivaatiota, lisätä työhyvinvointia ja luoda positiivista työnantajamielikuvaa.

Yksiköt varaavat tarvittavat määrärahat osaamisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Koulutussuunnitelman tekeminen vuodelle 2024 ohjeistetaan erikseen syksyn 2023 aikana.

Lisätietoja:

henkilöstöjohtaja Mira Keitaanranta, mira.keitaanranta@lahti.fi

4 Talousarviokirjan sisältö

Palvelualueet ja taseyksiköt laskevat ja esittävät toimintatulo- ja toimintamenoarviot talousarviovuodelle 2024 sekä taloussuunnitelmakaudelle 2024–2026 edellä esitettyjen taulukoiden mukaisesti. Taloussuunnitelmakauden vuosien 2025–2026 tulot ja menot esitetään talousarviokirjassa samassa määrärahataulukossa talousarviovuoden 2024 kanssa. Talouden kehyksessä on huomioitu määrärahoihin liittyvät toiminnan muutoksista johtuvat oikaisut sekä taloussuunnitelmakaudelle tiedossa olevat muutokset.

4.1 Rakenne ja perustelut

Palvelualueen osalta esitetään

- tuloslaskelma
- toiminnan kuvaus
- toimintaympäristö ja sen muutokset
- henkilöstösuunnitelma

Valtuustoon nähden sitovan tason osalta esitetään

- määrärahataulukko
- toiminnan kuvaus
- toimintaympäristö ja sen muutokset
- toiminnan painopistealueet
- toimintaa kuvaavat mittarit ja valtakunnalliset tuottavuusmittarit

Taseyksikön osalta esitetään

- tuloslaskelma
- rahoituslaskelma
- toiminnan kuvaus
- toimintaympäristö ja sen muutokset
- toiminnan painopistealueet
- toimintaa kuvaavat mittarit

Talousarviokirjassa perustelut esitetään palvelualue-, sitova taso- ja taseyksikkötasolla. Tekstit jaotellaan yllä kuvattujen otsikoiden alle. Tekstien tulee olla tiiviitä. Ylipitkät perustelut joudutaan karsimaan.

Aikataulu ja toimitustapa

- **11.8.2023** mennessä talousarvion perustelut lautakunta- ja jaostokäsittelyihin
- Tekstit tallennetaan palvelualueiden Teams-ympäristöihin
- **14.9.2023** mennessä lautakuntien ja jaostojen talousarvioehdotukset sähköpostiin taloussuunnittelu@lahti.fi

Palvelualueiden tekstien koonti:

Konsernihallinnon palvelualue, Maija Laine, maija.laine@lahti.fi

Sivistyksen palvelualue, Erkki Lantonen, erkki.lantonen@lahti.fi ja Sari Leiskallio, sari.leiskallio@lahti.fi

Kaupunkiympäristön palvelualue, Minna Vilen, minna.vilen@lahti.fi

5 Käyttötalous

5.1 Käyttötalouden sitovuus

Talousarviorakenne noudattaa sovittuja sitovia tasoja, jotka saattavat poiketa organisaatorakenteesta. Niiden talousarvion sitovuus kaupunginvaltuuston nähdessä on määritelty brutto- tai nettoperiaatteella.

- Bruttoperiaatteessa sitovuus on tuloarvio ja määräraha, eli sekä tuloarviot että menomäärärahat ovat molemmat erikseen sitovia.
- Nettoperiaatteessa sitovuus on toimintakate, eli toimintatulojen ja menomäärärahojen erotus.
- Lahden kaupunginorkesterin ja kaupunginteatterin sitovuus on tilikauden yli-/alijäämä.
- Lahden Tilakeskuksen sitovuus on tilikauden yli-/alijäämä ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita.

Talousarviorakenne (sitova taso)

Konsernihallinnon palvelualue

Konsernipalvelut-vastuualue
Elinvoima- ja työllisyyspalvelut -vastuualue
Elinvoimapalvelut
Työllisyyspalvelut
Tarkastustoimi
Käyttöomaisuuden myyntivoitot/-tappiot
Taseyksikkö
Lahden Tilakeskus

sitovuus

tuloarvio ja määräraha
toimintakate
toimintakate
tuloarvio ja määräraha
ei sitova
tilikauden yli-/alijäämä ilman
käyttöom. myyntivoittoja ja -tappioita

Sivistyksen palvelualue

Palvelualueen yhteiskustannukset
Lasten ja nuorten kasvun vastuualue
Osallisuuden ja tiedon vastuualue
Osaaminen
Wellamo-opisto
Osallisuus
Liikunnan ja kulttuurin vastuualue
Liikunta ja kulttuuri
Kaupunginmuseo
Kansainväliset urheilutapahtumat
Taseyksiköt
Lahden kaupunginorkesteri
Lahden kaupunginteatteri

toimintakate
tuloarvio ja määräraha
tuloarvio ja määräraha
toimintakate
tuloarvio ja määräraha
tuloarvio ja määräraha
toimintakate
toimintakate
tilikauden yli-/alijäämä
tilikauden yli-/alijäämä

Kaupunkiympäristön palvelualue

Palvelualueen yhteiskustannukset
Kaupunkisuunnittelu, kaupunkitekniikka ja
rakennus- ja ympäristövalvonta -vastuualueet yhteensä
Joukkoliikenne

toimintakate
tuloarvio ja määräraha
toimintakate

5.2 Käyttötalouden kehys

Koko kaupunki

1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	217 669	176 028	165 372	-6,1 %	169 827	2,7 %	175 259	3,2 %
Valmistus omaan käyttöön	1 147	1 114	1 114	0,0 %	1 114	0,0 %	1 114	0,0 %
Toimintakulut	-913 947	-494 407	-525 687	6,3 %	-566 237	7,7 %	-576 257	1,8 %
Toimintakate	-695 130	-317 265	-359 201	13,2 %	-395 296	10,0 %	-399 884	1,2 %

Käyttötalouden kehys sitoo palvelualueita toimintakateen osalta.

Konsernihallinnon palvelualue (sis. Lahden Tilakeskus)

1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	138 146	98 438	87 765	-10,8 %	92 398	5,3 %	97 133	5,1 %
Valmistus omaan käyttöön	469	600	600	0,0 %	600	0,0 %	600	0,0 %
Toimintakulut	-569 329	-140 273	-147 598	5,2 %	-177 766	20,4 %	-177 663	-0,1 %
Toimintakate	-430 715	-41 236	-59 233	43,6 %	-84 768	43,1 %	-79 929	-5,7 %

Konsernihallinto

1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	14 638	15 849	13 398	-15,5 %	13 342	-0,4 %	13 184	-1,2 %
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
Toimintakulut	-526 364	-87 882	-89 185	1,5 %	-115 279	29,3 %	-110 602	-4,1 %
Toimintakate	-511 726	-72 033	-75 786	5,2 %	-101 937	34,5 %	-97 418	-4,4 %

Lahden Tilakeskus

1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	123 508	82 589	74 367	-10,0 %	79 055	6,3 %	83 950	6,2 %
Valmistus omaan käyttöön	469	600	600	0,0 %	600	0,0 %	600	0,0 %
Toimintakulut	-42 965	-52 392	-58 413	11,5 %	-62 487	7,0 %	-67 061	7,3 %
Toimintakate	81 011	30 797	16 554	-46,2 %	17 169	3,7 %	17 489	1,9 %
Tilikauden yli-/alijäämä	53 440	5 502	-6 558	19,2 %	-7 307	11,4 %	-9 059	24,0 %

Sivistyksen palvelualue (sis. kaupunginorkesteri ja -teatteri)

1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	35 430	34 851	34 617	-0,7 %	34 408	-0,6 %	34 833	1,2 %
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
Toimintakulut	-287 633	-293 639	-316 141	7,7 %	-325 264	2,9 %	-334 382	2,8 %
Toimintakate	-252 202	-258 788	-281 524	8,8 %	-290 856	3,3 %	-299 549	3,0 %

Kaupunkiympäristön palvelualue

1 000 €	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	muutos	TS 2025	muutos	TS 2026	muutos
Toimintatuotot	44 093	42 739	42 990	0,6 %	43 022	0,1 %	43 292	0,6 %
Valmistus omaan käyttöön	679	514	514	0,0 %	514	0,0 %	514	0,0 %
Toimintakulut	-56 985	-60 495	-61 948	2,4 %	-63 207	2,0 %	-64 212	1,6 %
Toimintakate	-12 213	-17 241	-18 445	7,0 %	-19 672	6,7 %	-20 406	3,7 %

5.3 Palvelualueiden talousarvion valmistelu

Hallintosäännön yhteiset talousasiat -osiossa on määritettyä talousarvion ja käyttösuunnitelman toteuttamisen ja seurannan vastuutahot: kaupunginjohtaja, palvelualuejohtaja, vastuualuejohtaja, palveluyksikön ja toimintayksikön esihenkilö, kaupunginhallituksen alaisen taseyksikön johtaja, tarkastusjohtaja. He vastaavat omalta osaltaan talousarvion sekä käyttösuunnitelman mukaisten osamäärärahojen kohdistamisesta tulosityksikkö- ja kustannuspaikkatasoille määrärahan seuranta varten.

Palvelualueiden talousarvion yksikön esityksen valmistelu talouden näkökulmasta:

- Kehysneuvottelut 19.–21.4.2023
 - palvelualue esittelee toiminnan muutokset ja kustannusvaikutukset
- Laadintaohje KH 29.5.2023
 - talousarvion laadinnan lähtökohdat ja palvelualuekohtaiset talouskehyykset
- Palvelualueiden talousarvion yksikön esityksen valmistelu kesäkuussa
 - controllerpalvelut tuottaa pohjalaskelman kehyyksen jaosta palvelu- ja toimintayksiköille
 - laskelmassa on pohjana kuluvan vuoden käyttösuunnitelma huomioiden kertaluonteiset pohjan oikaisut sekä kehysneuvottelussa hyväksytyt toiminnan muutosten kustannusvaikutukset ja yleiskorotukset
 - palvelualue linjaa tarvittavat muut muutokset kehyyksen kohdistamisessa palvelualueen sisällä
 - controllerpalvelut valmistelee palveluyksikötason kehyslaskelman ed. tietojen perusteella
 - yksiköiden vastuuhenkilöt käyvät controllerpalvelujen kutsusta keskustelut kehyyksen määrärahan kohdistamisen periaatteista 30.6.2023 mennessä
- Talousarvion yksikön esityksen lukujen tallentaminen taloussuunnittelujärjestelmään 11.8.2023 mennessä
 - controllerpalvelut vastaa talousarviolukujen tallentamisesta taloussuunnittelujärjestelmään palvelualueen yksiköiden kanssa käytyjen neuvottelujen perusteella
- Yksikön esitysten toimielinkäsittelyjen valmistelu käynnistyy 14.8.2023.

Controllerpalvelut koordinoi ja tukee palvelualueita talousarviovalmistelussa.

5.4 Käyttötalouteen liittyvät erityisohjeet

5.4.1 Talouden tasapainottamisen toimenpiteet

Kaupunginvaltuusto päätti 28.11.2022 § 127 käynnistää parlamentaarisen valmistelun talouden tasapaino-ohjelman laatimiseksi vuosille 2024–2026. Ohjelmassa huomioidaan valtuuston vuonna 2021 asettaman parlamentaarisen ryhmän valmistelemat ja kaupunginhallituksen päättämät periaatelinjaukset sekä määrittellään kaupungin keskeisten palvelujen laajuus ja laatutaso talouden tunnuslukujen perusteella. Talouden tasapaino-ohjelman toimenpiteet sisällytetään vuoden 2024 talousarvion kehukseen ja taloussuunnitelmaan kaudelle 2024–2026.

Vuoden 2024 kehysvalmistelun yhteydessä määritetään talouden tasapainotavoite euromääräisesti ja ajallisesti. Toimintakuluihin kohdentuvat tavoitteet määrittyvät palvelujen laajuus- ja laatutasotarkastelun jälkeen. Toimenpiteiden valinta menojen kasvun hidastamiseksi, tulojen lisäämiseksi ja investointien priorisoimiseksi valmistellaan niin, että parlamentaarinen ryhmä voi tehdä ehdotuksen talouden tasapaino-ohjelmasta kaupunginhallitukselle lokakuussa 2023.

Kaupunginhallitus tekee esityksen talouden tasapaino-ohjelmasta 7.11.2023 ja kaupunginvaltuusto päättää ohjelmasta 27.11.2023.

5.4.2 Maksut ja taksat

Kaupungin perimistä maksuista ja taksoista päättää kaupunginhallitus, lautakunnat tai jaostot edellä mainittujen periaatteiden mukaisesti. Tiettyjen maksujen osalta päätäntävalta on viranhaltijoilla. Tarkemmat ohjeet päätäntävällästä löytyvät hallintosäännöstä.

Maksuja ja taksoja tulee tarkastella/päivittää vuosittain sekä lakimuutosten että viranomaisten antamien ohjeistusten perusteella. Maksujen ja taksojen tason korottaminen arvioidaan lautakunnissa vastaamaan kunkin toiminta-alueen indeksien korotuksia.

5.4.3 Henkilöstömäärärahat

Henkilöstömäärärahat varataan määrällisen henkilöstösuunnittelun henkilötyövuosien ja niiden kustannusten perusteella. Kustannukset määräytyvät henkilötyövuosien toteutuneiden palkkojen, näihin tehtävien korotusten ja näistä laskettavien henkilösivukulujen perusteella. Näiden lisäksi varataan tiettyjä muita henkilöstöön liittyviä määrärahoja ja tuloja.

Lisätietoja:

henkilöstöjohtaja Mira Keitaanranta, mira.keitaanranta@lahti.fi

henkilöstöpäällikkö Pekka Nikulainen, pekka.nikulainen@lahti.fi

5.4.3.1 Palkat ja palkkiot

Kunta-alan työ- ja virkaehtosopimusten sopimuskausi on sopimuskausi 1.5.2022–30.4.2025. Sopimukseen liittyvien palkankorotusten vaikutus on huomioitu kehyslaskennassa.

Yksiköt varaavat tarvittavat määrärahat luottamushenkilöiden palkkioihin, kokouspalkkioihin ja asiantuntijapalkkioihin.

5.4.3.2 Henkilösivukulut

Henkilösivukulut lasketaan alla olevien prosenttien mukaisesti:

Henkilösivukulut	2024	2025	2026
Palkkaperusteinen eläkemaksu JuEL	17,14	17,14	17,14
Palkkaperusteinen eläkemaksu VaEL	17,16	17,16	17,16
Sairausvakuutusmaksu	1,30	1,42	1,42
Työttömyysvakuutusmaksu	2,06	2,06	2,06
Taloudellisen tuen maksu	0,03	0,03	0,03
Tapaturmavakuutusmaksu	0,35	0,35	0,35

5.4.3.3 Tasausmaksu

Tasausmaksuun varataan alla olevan taulukon mukaiset määrärahat keskitetysti koko kaupungin osalta konsernipalveluihin:

Tasausmaksu	2023	2024	2025	2026
Konsernipalvelut	6 254 000	6 254 000	6 254 000	6 254 000

Euromäärä tarkennetaan käyttösuunnitelmassa Kevan loppuvuodesta antaman tiedon mukaisesti.

5.4.3.4 Vanhan eläkesäännön mukaiset eläkkeet

Vanhoihin eläkkeisiin varataan alla olevan taulukon mukaiset määrärahat:

Vanhat eläkkeet	2023	2024	2025	2026
Konsernipalvelut (sisältää eläkevastuuvarauksen purun)	-225 100	-225 100	-225 100	-225 100
Perusopetus	166 300	166 300	166 300	166 300

5.4.3.5 Henkilöstön osaamisen kehittäminen

Yksiköt varaavat henkilöstön ammatillisen ja alakohdaisen osaamisen kehittämiseen sekä ylläpitämiseen tarvittavat määrärahat. Henkilöstöpalveluihin varataan keskitetysti tarjottaviin koulutuksiin (mm. johtamisen ja esimiestyön kehittäminen, Eduhousen koulutusportaali) ja omaehtoisen koulutuksen tukeen tarvittavat määrärahat.

5.4.3.6 Henkilöstön työhyvinvointi ja yhteisöllisyys

Yksiköiden varattavat määrärahat

- palkitsemiseen palkitsemisohjeen mukaisesti
- työhyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden lisäämiseen 50 euroa/henkilö vuodessa

Keskitetysti kaupunkitasoisena varattavat määrärahat

- kulttuuri- ja liikuntaetuun (ePassi) henkilöstöpalveluihin
- Lahen Bileisiin 50 euroa/henkilö vuodessa kaupunkitasoisiin yhteiskustannuksiin
- henkilöstön polkupyörien kevythuolto henkilöstöpalveluihin (henkilöstöetu)
- työsuhdematkalippuun tarvittavat määrärahat joukkoliikenteeseen (henkilöstöetu)

5.4.3.7 Henkilöstön matkustaminen

Yksiköt varaavat henkilöstön matkustamiseen tarvittavat määrärahat. Matkustamiseen liittyviä kustannuksia pitää pyrkiä vähentämään ja suosimaan etäkokouksia ja -koulutuksia.

5.4.3.8 Henkilöstömenoihin liittyvien korvausten varaaminen

- yksiköt varaavat ulkopuolisella rahoituksella palkattavia henkilötöyvuosia vastaavat määrärahat
- henkilöstöpalveluihin varataan keskitetysti työterveyden ja koulutusten osalta saatavat korvaukset
- joukkoliikenteeseen varataan keskitetysti työsuhdematkalipun osalta saatavat korvaukset

5.4.4 Sisäiset erät

Sisäiset vuokrat

- Sisäisten vuokrien ylläpitovuokraosuudella katetaan rakennuskannan ylläpitomenot ja ulkoiset vuokramenot. Pääomavuokraosuudella katetaan rakennuskannan vuotuinen kuluminen sekä pitkäaikaisen lainakannan korkokustannukset.
- Sisäisissä vuokrissa noudatetaan Lahden kaupungin toimitilojen sisäisiä vuokrausperiaatteita (KV 28.11.2016 § 111).
- Sisäiset vuokrat budjetoidaan Lahden Tilakeskuksen ilmoituksen mukaisesti, jotta sisäiset erät täsmäävät. Ylläpito- ja pääomavuokraosuudet budjetoidaan kumpikin omille tileilleen.
- Sisäisten vuokrien ylläpitovuokraosuuden indeksitarkistukseksi (elinkustannusindeksi) vuodelle 2024 on sovittu 9,1 %. Ylläpitovuokra poikkeaa vallitsevan taloustilanteen vuoksi kaupunginvaltuuston hyväksymistä periaatteista (kiinteistöjen ylläpidon kustannusindeksi), koska tavoitteena on 1,5 milj. euron menojen kasvun hillintä palvelualueilla ja vastaava tulonvähennys Tilakeskukselta.
- Pääomavuokraosuuden indeksitarkistukseksi (rakennuskustannusindeksi) on sovittu 3,5 %. Sisäisen vuokran indeksitarkistukset perustuvat vuoden 2022 jo toteutuneeseen kustannuskehitykseen.
- Taloussuunnitelmavuosien 2025–2026 osalta sisäisen vuokran vuotuisen indeksitarkistuksen (kiinteistöjen ylläpidon kustannusindeksi ja rakennuskustannusindeksi) on arvioitu olevan 4 %.
- Lisäksi huomioidaan uudet rakennukset, vuokratilamuutokset ja muut sovitut tilajärjestelyt.
- Mahdolliset vuokramuutokset tulee varmistaa Lahden Tilakeskuksen kanssa.
- Lahden Tilakeskus toimittaa sisäisistä vuokrista arviot 16.6.2023 mennessä. Tiedosto tallennetaan palvelualueiden Teams-ympäristöihin.

Muut sisäiset erät

- Budjetointia tehdessä tulee varmistaa, että sisäiset tulot ja menot täsmäävät kaupunkitasoisesti.

Lisätietoja:

Sisäiset vuokrat: kiinteistötaloussuunnittelija Jorma Lehikko, jorma.lehikko@lahti.fi

Muut sisäiset erät: taloussuunnittelu@lahti.fi

5.4.5 Jäsenmaksut

- Määräraha on kohdennettu keskitetysti koko kaupungin osalta konsernipalveluihin.
- Uuden yhdistyksen tai yhteisön jäseneksi liittymisestä tulee toimittaa tieto tai toimitelimen päätös taloussuunnittelu@lahti.fi.
- Jäsenmaksut luetaan tarkemmin konsernihallinnon palvelualueen käyttösuunnitelmassa.

Lisätietoja:
taloussuunnittelu@lahti.fi

5.4.6 Projektitoiminta

- Projektien toteuttamisessa noudatetaan Lahden projektimallin linjauksia, joista tarkempi ohjeistus löytyy intran Sisäiset palvelut kohdasta [Projektit](#).
- Kaupungin, palvelualueiden tai vastualueiden johtoryhmät antavat projekteille aloitusluvan ja sulkevat projektit.
- Kaupungilla on käytössä projektisalkkuohjelma, jonka avulla hallinnoidaan ja seurataan projektimallissa sovittujen käytäntöjen mukaisesti kaupungin projekteja.
- Projektien toteuttamiseen suositellaan haettavaksi kansallista ja kansainvälistä rahoitusta. Projektin omistajan vastuulla on, että ulkopuolista rahoitusta saavien projektien maksatushakemukset ja raportoinnit toteutetaan rahoituksen myöntäjän aikataulun ja ohjeistuksen mukaisesti.
- Projekteihin liittyvät viralliset asiakirjat (lähtevät ja saapuvat) viedään Dynasty-asianhallintajärjestelmään.

Lisätietoja:
kehittämisohtaja Sari Alm, sari.alm@lahti.fi

5.4.7 Poistot

- Käsitellään talousarviokirjassa palvelualueiden osalta määrärahan ulkopuolisena eränä.
- Taseyksiköiden osalta poistot sisältyvät sitovaan määrärahaan.
- Poistojen laskemisessa käytetään laadintaohjeen liitteestä 2 löytyvää poistosuunnitelmaa.
- Pääsääntöisesti aktivoitujen investointien poistolaskenta alkaa hankintakuukautta seuraavan kuukauden alusta.
- Julkinen käyttöomaisuus aktivoituu kesäkuussa eli tammi-kesäkuun kustannuksista poistot alkavat heinäkuussa ja sen jälkeen muodostuvista kustannuksista poistot alkavat kuukausittain.

Poistot, 1 000 €	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026
Konsernihallinnon palvelualue	-1 572	-2 735	-3 502	-3 580
Sivistyksen palvelualue	-3 917	-6 770	-8 070	-6 032
Kaupunkiympäristön palvelualue	-26 642	-25 706	-26 334	-27 701
Lahden Tilakeskus	-21 168	-19 956	-20 827	-22 260
Poistot yhteensä	-53 299	-55 167	-58 733	-59 573

Lisätietoja:
taloussuunnittelu@lahti.fi

5.4.8 ICT-kustannukset

Palvelualueiden ICT-määrärahalla tulee kattaa alla olevan listan mukaiset hankinnat. Lisäksi palvelualueiden ja taseyksiköiden on kriittisesti tarkasteltava järjestelmien ja hankintojen tarpeellisuutta. Palvelualueiden ICT-kehitysryhmät käyvät ICT-budjettiesitykset läpi syksyn aikana.

Palvelualueille ja taseyksiköille budjetoidaan käyttötalouteen liittyvät ICT-kustannukset, kuten tietojärjestelmiin liittyvät ylläpito- ja käyttöpäivämäärä, käyttöoikeusmaksut sekä työasemiin, mobiililaitteisiin ja toimiston perus-ICT-infraan liittyvät hankinta- ja palvelumaksut. Myös toimipisteiden muuttoihin liittyvät tietoliikenne- ja laitehankinnat budjetoidaan palvelualueille ja taseyksiköille.

Palvelualueiden ja taseyksiköiden tulee huomioida omassa käyttötalousarviossaan seuraavat kustannuserät:

- AV- ja esitystekniikkaan liittyvän laitteiston hankinta ja ylläpito
- mobiili- ja tablettipäätelaitteiden hankinta- ja käyttökulut mukaan lukien mahdolliset huoltokulut
- puhelinliikenteestä ja puhelinliittymien datakäytöstä aiheutuvat kulut
- tulostuslaitteista aiheutuvat kulut ja palvelumaksut
- työasemien leasingkustannukset, mukaan lukien mahdolliset lunastus- ja huoltomenot
- työasemiin ja tukipalveluihin liittyvät kustannukset, mukaan lukien erillisveloitettavat palvelut ja muutoshallinta sekä käyttäjätukeen liittyvät leasingmaksut (Microsoft 365 -lisenssit)
- palvelualueen vastuulla olevien tietojärjestelmien ylläpito-, käyttö- ja tukikulut sekä palvelualueen käyttämien ulkopuolisten verkkopalvelujen palvelumaksut
- vakiokokoonpanoon kuulumattomien ohjelmistojen lisenssikulut

- laitteisiin ja tietojärjestelmiin liittyvät koulutuskulut
- mahdolliset pääkäyttäjäkoulutukset
- uusien toimipisteiden perustamisiin liittyvät tietoliikenneyhteyksien rakentamiskustannukset
- sivistyksen palvelualueella opetusympäristön resurssipohjaiset tukipalvelut.

Alla olevat ICT-kustannukset on keskitetty konsernihallinnon palvelualueelle:

- perus-ICT-palveluihin liittyvät keskitetyt palvelut, kuten yhteisten palveluiden kiinteät maksut sekä palvelupääällikkömaksut
- kiinteät tietoliikenne-, lankapuhelin- ja langattomat laajakaistayhteydet sekä domain-nimien ylläpitokulut.

ICT-kustannusten budjetoinnin kehittämistä jatketaan. ICT-budjetti jaetaan seuraaviin kokonaisuuksiin: tietojärjestelmäkustannukset, lisenssikustannukset, perustietotekniikkakustannukset, ICT-laitekustannukset ja tietoliikennekustannukset. Kustannusten toteumaa seurataan palveluysiköittäin em. tasoilla.

Lisätietoja:

tietohallintojohtaja Marko Monni, marko.monni@lahti.fi

It-controller Juha Lautala, juha.lautala@lahti.fi

5.4.9 Talousarvion tunnuslukujen laskennassa käytettävät asukasluvut

Laadintaohjeen liitteessä 1 on Lahden väestösuunnite vuosille 2022–2027. Lahden kaupungin laatiman trendiennusteen mukaan väestönkasvu on keskimäärin 0,19 % vuodessa. Väestöennuste hahmottaa Lahden väestönkehitystä ikäryhmittäin koko kunnan tasolla. Talousarviokirjassa esitetyissä tunnusluvuissa käytetään alla olevia asukaslukuja.

Vuosi	Asukasluku
2022	120 175
2023	120 494
2024	120 712
2025	120 926
2026	121 129
2027	121 316

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Jesse Marola, jesse.marola@lahti.fi

5.4.10 Osallistuva budjetointi

Kaupunginvaltuusto päätti 23.5.2022 § 54 ottaa kaupunkitasoisen osallistuvan budjetoinnin toimintamallin ja vaiheet säännölliseksi, joka toinen vuosi toteutettavaksi asukasosallisuuden toimintamuodoksi. Osallistuvan budjetoinnin määräraha 200 000 euroa käytetään vuosina 2024 ja 2026, minkä jälkeen toimintamallia ja sen jatkoa arvioidaan uudelleen.

Toimintamalliin liittyvät päätökset ovat osa hyvinvoinnin ja vapaa-ajan lautakunnan toimivaltaa. Talousarvion kehysvaiheessa määräraha sisältyy sivistyksen palvelualueella olevan osallisuuden sitovan tason talousarvioon. Osallistuvan budjetoinnin hankkeet päätetään kesällä, jonka jälkeen määräraha siirretään toteuttavan yksikön talousarviomäärärahoihin. Yksikön esitysvaiheessa määräraha sisältyy toteuttavan yksikön käyttötalous- tai investointimäärärahoihin.

6 Investoinnit

Talousarviokirjan investointiosassa esitetään investointitulot ja -menot. Investointien osalta on huomioitava tarvittava määrärahavaraus poistotasoon käyttötalouden puolelle.

Investointiosa	Sitovuus
Kaupunginvaltuustoon nähden sitovat	
Kiinteä omaisuus	investointisuunnitelman bruttomenot
Talonrakennusinvestoinnit	investointisuunnitelman bruttomenot
Julkinen käyttöomaisuus	investointisuunnitelman bruttomenot
Irtain omaisuus	investointisuunnitelman bruttomenot
Arvopaperit ja osuudet	investointisuunnitelman bruttomenot
Kaupunginhallitukseen nähden sitovat	
Konsernihallinnon palvelualue	irtaimen omaisuuden bruttomenot
Sivistyksen palvelualue	irtaimen omaisuuden bruttomenot
Kaupunkiympäristön palvelualue	irtaimen omaisuuden bruttomenot
Lahden Tilakeskus	irtaimen omaisuuden bruttomenot
Lahden kaupunginorkesteri	irtaimen omaisuuden bruttomenot
Lahden kaupunginteatteri	irtaimen omaisuuden bruttomenot

Talousarviokehityksen yhteydessä ei oteta sitovaa kantaa yksittäisiin investointihankkeisiin, jotka tarkentuvat syksyllä talousarvion valmistelun yhteydessä.

6.1 Kiinteä omaisuus

Kiinteän omaisuuden investointeihin varataan määräraha maanhankintaan, jota yhdyskuntarakentamiseen tarvitaan.

Kiinteä omaisuus							
1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	4 956	10 120	6 120	6 120	6 120	6 120	6 120
Menot	-2 502	-2 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500
Netto	2 453	7 620	2 620	2 620	2 620	2 620	2 620

6.2 Talonrakennusinvestoinnit

Talonrakennusinvestointeihin varataan määräraha tilahankkeisiin.

Talonrakennus							
1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	97 013	11 774	2 119	1 615	1 540	1 500	1 500
Menot	-39 072	-27 672	-35 573	-49 880	-67 215	-60 886	-26 480
Netto	57 941	-15 898	-33 454	-48 265	-65 675	-59 386	-24 980

Talousarviokirjassa talonrakennusinvestoinnit esitellään jaoteltuna:

- perusparannukset
- korvausinvestoinnit
- uusinvestoinnit
- keskeneräiset hankkeet
- rakennusten myynti (ei valtuustoon nähden sitova)

Tilahanke-ehdotuksia tehtäessä on otettava huomioon erityisesti seuraavaa:

- Selvitetään ensin toiminnan järjestämismahdollisuudet kokonaan ilman uusia tilajärjestelyjä ja sen jälkeen olemassa olevien kaupungin tilojen käyttömahdollisuus yhdessä Lahden Tilakeskuksen kanssa. Uudisrakennushankkeiden kohdalla on selvitetävä niiden vaikutukset käyttötalouteen vuositason tasolla.
- Palvelualueet valmistelevat tilahanke-ehdotuksensa Lahden Tilakeskuksen kanssa.
- Lahden Tilakeskus valmistelee ehdotuksen investointihankkeista talousarviovuodelle sekä taloussuunnitelmavuosille.
- Investointiehdotuksen ottaminen talousarvioon edellyttää yleensä hankkeen sisällymistä voimassa olevaan taloussuunnitelmaan tai erillistä kaupunginvaltuuston toteuttamispäätöstä.

6.3 Julkinen käyttöomaisuus

Julkinen käyttöomaisuuden määrärahan käytöstä päätetään käyttösuunnitelman yhteydessä.

Julkinen käyttöomaisuus							
1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	1 949	1 200	657	450	0	0	0
Menot	-38 635	-36 014	-32 538	-33 568	-33 528	-33 914	-33 914
Netto	-36 686	-34 814	-31 881	-33 118	-33 528	-33 914	-33 914

Talousarviokirjassa julkisen käyttöomaisuuden investoinnit esitellään hankeryhmittäin:

- kadunrakennus
- satamat
- ulkovalaistus
- liikuntarakentaminen
- viheralueiden rakentaminen
- erillisrahoituksella (elinvoimapanostus).

6.4 Arvopaperit ja osuudet

Arvopapereiden ja osuuksien investointeihin varataan määräraha elinkeinopoliittisten hankkeiden edellyttämiin omarahoitusosuuksiin ja konserniyhtiöiden osakepääomien mahdollisiin korotuksiin.

Arvopaperit ja osuudet							
1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	3	2 000	0	0	0	0	0
Menot	-968	-4 500	-1 500	-1 500	-500	-500	-500
Netto	-965	-2 500	-1 500	-1 500	-500	-500	-500

Talousarviokirjassa arvopaperit ja osuudet esitellään kohteittain, jos ne ovat tiedossa.

6.5 Irtain omaisuus

Irtaimen omaisuuden investointeihin varataan määräraha ICT-investointeihin ja ensikertaiseen kalustamiseen, mikäli hankinnan arvo yli 10 000 euroa.

Irtain omaisuus							
1 000 euroa	TP 2022	KS+LTA 2023	TA 2024	TS 2025	TS 2026	TS 2027	TS 2028
Tulot	0	0	0	0	0	0	0
Menot	6 766	-7 450	-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470
Netto	6 766	-7 450	-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470
Konsernihallinnon palvelualue			-2 520	-2 370	-2 020	-2 020	-2 020
Lahden Tilakeskus			-150	-150	-150	-150	-150
Sivistyksen palvelualue			-4 653	-2 400	-1 400	-1 100	-1 100
Kaupunkiympäristön palvelualue			-200	-200	-200	-200	-200
Netto			-7 523	-5 120	-3 770	-3 470	-3 470

Talousarviokirjassa irtain omaisuus ryhmitellään käyttötalouden palvelualuejaon mukaisesti.

ICT-investoinnit budjetoidaan konsernihallinnon irtaimen omaisuuden investointeihin. Palvelualueet kokoavat ja kuvaavat vuonna 2024 toteutettavaksi aiotut ICT-investointien kehityssuunnitelmat Thinking Portfolio -projektisalkkuun [erillisen ohjeistuksen mukaan](#).

Vuonna 2024 toteutettavat ICT-investointia edellyttävät projektit käsitellään syksyn 2023 aikana ICT-kehitysryhmissä, joissa kehitysehdotusten tavoitteet, sisältö, vaikutukset ja tuottavuus arvioidaan yhteisten kriteerien perusteella. Kehitysryhmiin valmisteltava investointiesitys pitää sisällään ylätasoin kuvauksen kehitysesityksestä, suunnitellun aikataulun, liitännät muihin järjestelmiin ja projekteihin sekä prosessitasoin kuvauksen. Investoinnista on esitettävä kustannus-hyötylaskelma sekä erityisesti hankinnan perustelu erillisen ohjeen mukaan.

Kehitysryhmät kokoavat investointiesitykset, jotka käsitellään ja asetetaan prioriteettijärjestykseen tietohallinnon ja kehitysryhmien puheenjohtajien kanssa. Tämän jälkeen tietohallintojohtaja tekee yhteisen investointiesityksen talousarvioon.

Lisätietoja ICT-investointien osalta:

tietohallintojohtaja Marko Monni, marko.monni@lahti.fi

7 LIITTEET

7.1 Liite 1 Lahden väestöennuste

Oheisessa taulukossa esitetään Lahden kaupungin väestöennuste vuoteen 2027, jossa vuoden 2022 tiedot ovat lopullisia (Tilastokeskus). Ennuste hahmottaa Lahden väestökehitystä ikäryhmittäin koko kunnan tasolla vuosina 2022–2027, sekä väestön vuosittaista %-muutosta vuosiin 2024, 2025 ja 2027. Trendiennusteen mukaan väestönkasvu on ennustekaudella 0,19 % vuodessa.

	LAHTI VÄESTÖENNUSTE 2022–2027 (Lahden kaupunki)						%/vuosi	%/vuosi	%/vuosi
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2022–2024	2022–2025	2022–2027
YHT.	120 175	120 494	120 712	120 926	121 129	121 316	0,22	0,21	0,19
0–6 v.	6 883	6 918	6 860	6 817	6 801	6 803	-0,16	-0,32	-0,23
7–12 v.	7 276	7 206	7 072	6 916	6 753	6 598	-1,41	-1,68	-1,94
13–15 v.	3 873	3 958	3 994	4 022	4 012	3 976	1,55	1,27	0,53
16–18 v.	3 995	3 957	4 020	4 092	4 166	4 236	0,32	0,81	1,18
19–64 v.	67 558	67 393	67 355	67 313	67 300	67 294	-0,15	-0,12	-0,08
65–74 v.	16 210	15 845	15 451	15 143	14 911	14 698	-2,37	-2,24	-1,94
75–84 v.	10 799	11 456	12 031	12 597	12 828	13 331	5,55	5,27	4,31
85+ v.	3 581	3 761	3 929	4 026	4 358	4 380	4,75	3,99	4,14

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Jesse Marola, jesse.marola@lahti.fi

7.2 Liite 2 Poistosuunnitelma (KV 11.4.2016 § 36) ja erityisperustellut kohteet

Käyttöomaisuus	Poistosuunnitelma 1.1.2016 alkaen, ellei poikkeuslupaa haettu		Lahden kaupungin poistosuunnitelma 31.12.2012 asti	Lahden kaupungin poistosuunnitelma 1.1.2013– 31.12.2015, ellei poikkeuslupaa haettu	Nastolan kunnan poistosuunnitelma 31.12.2015 asti
	poisto-aika/v	tasa- poisto/v	poisto-aika/v	poisto-aika/v	poisto-aika/v
Aineettomat hyödykkeet					
Kehittämismenot	2	50,0 %	-	2	-
Aineettomat oikeudet	5	20,0 %	5	5	5
Liikearvo	2	50,0 %	-	2	-
Muut pitkävaikutteiset menot					
- atk-ohjelmistot	2	50,0 %	5	2	3
- muut	2	50,0 %	3	2	-
Aineelliset hyödykkeet					
Maa- ja vesialueet	ei poisto-aikaa				
Rakennukset ja rakennelmat					
- hallinto- ja laitosrakennukset	20	5,0 %	30	20	30
- tehdas- ja tuotantorakennukset	20	5,0 %	20	20	20
- talousrakennukset	10	10,0 %	7	10	15
- vapaa-ajan rakennukset	20	5,0 %	25	20	20
- asuinrakennukset	30	3,3 %	40	30	30
Kiinteät rakenteet ja laitteet					
- kadut, tiet, torit ja puistot	15	6,7 %	20	15	menojäännös 15 %
- sillat, laiturit ja uimalat	10	10,0 %	20	10	menojäännös 15 %
- muut maa- ja vesirakenteet	15	6,7 %	30	15	menojäännös 10 %
- vedenjakeluverkosto	30	3,3 %	-	-	menojäännös 8 %
- viemäriverkko	30	3,3 %	-	-	menojäännös 8 %
- sähköjohdot, muuntoasemat ja ulkovalaistuslaitteet	15	6,7 %	10	15	-
- muut putki- ja kaapeliverkot	15	6,7 %	-	-	menojäännös 20 %
- sähkö-, vesi- yms. laitosten laitoskoneet ja laitteet	10	10,0 %	-	-	menojäännös 20 %
- liikenteen ohjauslaitteet	10	10,0 %	10	10	-
- muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10	10,0 %	15	10	-
Rakennusten peruskorjaukset	taloudellinen pitoaika lasketaan investointikohtaisesti		taloudellinen pitoaika lasketaan investointikohtaisesti	taloudellinen pitoaika lasketaan investointikohtaisesti	-
Koneet ja kalusto					
- muut kuljetusvälineet	4	25,0 %	5	4	5
- muut liikkuvat työkonet	5	20,0 %	5	5	5
- muut raskaat koneet	10	10,0 %	10	10	-
- muut kevyet koneet	5	20,0 %	10	5	-
- sairaala-, terveydenhuolto-, yms. laitteet	5	20,0 %	10	5	5
- atk-laitteet	3	33,3 %	3-5	3	3
- muut laitteet ja kalusteet	3	33,3 %	3-15	3	3
Muut aineelliset hyödykkeet					
- luonnonvarat	käytön mukainen ei poisto-aikaa		käytön mukainen ei poisto-aikaa	käytön mukainen ei poisto-aikaa	käytön mukainen ei poisto-aikaa
- arvo- ja taide-esineet	ei poisto-aikaa		ei poisto-aikaa	ei poisto-aikaa	-
- ennakkomaksut ja kesken-eräiset hankinnat	ei poisto-aikaa		ei poisto-aikaa	ei poisto-aikaa	-
Pysyvien vastaavien sijoitukset					
Osakkeet ja osuudet	ei poisto-aikaa		ei poisto-aikaa	-	ei poisto-aikaa

Pienet käyttöomaisuushankinnat, joiden hankintameno on alle 10 000 euroa (alv 0 %), kirjataan vuosikuluiksi.

POISTOSUUNNITELMASTA ERITYISPERUSTELLUT KOHTEET	rakennettu /hankittu	valmis	poisto- aika/v
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 16.12.2013)			
Laitos- ja hallintorakennuksia, joiden poistoaika olisi enintään 30 vuotta (360 kk)			
Näiden rakennusten taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta			
Arvokkaat kulttuurirakennukset			
Suojelukohteita, joita pidetään aina toimintakuntoisina, pitkä käyttöikä			
Vanha sähkölaitos, Kirkkokatu 21	1907	pp valmis 1/2013	30
Koulurakennukset			
Kariston koulu ja päiväkot	2010	laajennus 7/2013	30
Lahden lyseon lukio	1928	pp A-osa 7/2013	30
Vapaa-ajan rakennukset			
Näiden kohteiden taloudellinen pitoaika on yli 25 vuotta (300 kk)			
Liikuntarakennukset			
Mukkulan jalkapallohalli	2013	uudisrakennus 5/2013	25
Mukkulan pukusuojarakennus	2013	uudisrakennus 12/2013	25
Muut maa- ja vesirakenteet, virkistys- ja urheilualueet, poistoaika enintään 30 vuotta (360 kk)			
Rakenteilla on pitkä käyttöikä, rakentaminen ja perusparantaminen vaativat huomattavat investoinnit			
HS97 mäki	1977	pp valmis 12/2013	30
HS97 mäen hissi ja valmentajalava	2013	uudisrakennus 2/2013	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 8.9.2014)			
Laitos- ja hallintorakennuksia, joiden poistoaika olisi enintään 30 vuotta (360 kk)			
Näiden rakennusten taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta			
Koulurakennukset			
Nykyaikaiset uudet tai uudistetut koulurakennukset, tiukentuneet rakentamismääräykset			
Lahden Lyseon lukio	1928	laajennus peruskorjaus B-osa ja uudisrakennus C-osa 8/2014	30
Kärpäsän koulu	1966	pp 2-vaihe 8/2014	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 9.2.2015)			
Laitos- ja hallintorakennuksia, joiden poistoaika olisi enintään 30 vuotta (360 kk)			
Näiden rakennusten taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta			
Koulurakennukset			
Nykyaikaiset uudet tai uudistetut koulurakennukset, tiukentuneet rakentamismääräykset			
Sipurin päiväkot		uudisrakennus	30
Riihelän päiväkot		uudisrakennus	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 7.9.2015)			
Laitos- ja hallintorakennuksia, joiden poistoaika olisi enintään 30 vuotta (360 kk)			
Näiden rakennusten taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta			
Koulurakennukset			
Nykyaikaiset uudet tai uudistetut koulurakennukset, tiukentuneet rakentamismääräykset			
Liipolan monitoimitalo		uudisrakennus	30
Jalkarannan monitoimitalo		uudisrakennus	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 4.9.2017)			
Eritysperusteltu 25 vuoden (300 kk) poistoaika			
Peruskorjatun rakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 25 vuotta			
Päätterveysaseman vaihe 1 (J-K-A-osat)		pp J-K-A osat 8/2017	25
Eritysperusteltu 30 vuoden (360 kk) poistoaika			
Länsiharjun koulun laajennusosan uudisrakennus	2017	uudisrakennus 8/2017	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 1.4.2019)			

POISTOSUUNNITELMASTA ERITYISPERUSTELLUT KOHTEET	rakennettu /hankittu	valmis	poisto- aika/v
Erityisperustelu 25 vuoden (300 kk) poistoaika Peruskorjatun rakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 25 vuotta Pääterveysaseman vaihe 2 (A-G-osat)		pp A-G-osat 3/2019	25
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 4.5.2020)			
Erityisperusteltu 30 vuoden (360 kk) poistoaika Uudisrakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta Lähteen monitoimitalo	2020	uudisrakennus 4/2020	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KV 14.12.2020)			
Erityisperusteltu 20 vuoden (240 kk) poistoaika Osallistumismenot muiden omaisuuteen Lahden eteläisen kehätie (vt 12)	2020		20
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 3.5.2021)			
Erityisperusteltu 30 vuoden (360 kk) poistoaika Uudisrakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta Kivimaan koulun uudisrakennus	2021	uudisrakennus 3/2021	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 9.8.2021)			
Erityisperusteltu 30 vuoden (360 kk) poistoaika Uudisrakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta Rakokiven monitoimitalon uudisrakennus	2021	uudisrakennus kesä 2021	30
ERITYISPERUSTELTAVAT KOHTEET (KH 30.1.2023)			
Erityisperusteltu 30 vuoden (360 kk) poistoaika Uudisrakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 30 vuotta Renkomäen monitoimitalon uudisrakennus	2023	uudisrakennus 1/2023	30
Erityisperusteltu 25 vuoden (300 kk) poistoaika Perusparannetun rakennuksen taloudellinen pitoaika on yli 25 vuotta Kivimaan monitoimitalon perusparannettu koulurakennus	2023	perusparannus 2/2023	25

* huom. rakennusten osalta pidennetty poistoaika koskee vain luettelossa mainittuja rakennuksen osia.

7.3 Liite 3 Lahden kaupunkistrategian mittarit

Liitteessä on kuvattuna strategisten mittareiden sisältöä, lähteitä ja tiedon saatavuutta.

A. Elinvoiman strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Lahti on 125 000 asukkaan kaupunki vuonna 2022 ja 150 000 asukkaan kaupunki vuonna 2030. (A1)

Väestön kasvu (%)

- Toteutuma: 2016: 0,60 %; 2017: 0,10 %, 2018: 0,32 2019: -0,11 % 2020: 0,13 %, 2021: 0,04 %, 2022: 0,14 % (joulukuun ennakko)
- Lähde: Tilastokeskus, väestötilasto
- Kuvaus: Väestön lukumäärä 31.12.
- Tiedon päivitys: vuosittain, ennakkotieto kuukausittain

16–29-vuotiaiden osuus väestöstä (%)

- Toteutuma: 2016: 17,6 %; 2017: 17,4 %, 2018: 17,4 % 2019: 17,0 %, 2020: 16,7 %, 2021: 16,4 %, 2022: 16,3 % (joulukuun ennakko)
- Lähde: Tilastokeskus, väestötilasto
- Kuvaus: 16–29-vuotiaiden osuus väestöstä 31.12.
- Tiedon päivitys: vuosittain

2. Jatko-opiskelupaikkojen houkuttelevuus ja määrä kasvavat (A1)

Jatko-opintopaikkojen määrä

- Aloituspaiikkojen määrä yhteishaussa:
 - Ammatillinen ja lukiokoulutus 2016: 2 777, 2017: 2 599, 2018: 2 359, 2019: 2 134, 2020: 1 933, 2021: 1 969, 2022: 2 108
 - Lahden ammattikorkeakoulu 2016: 1 058, 2017: 1 172, 2018: 1 265, 2019: 1 315, 2020: 1 425, 2021: 1 620,
 - LAB-ammattikorkeakoulu 2022: 1 767
 - LUT: 2016: 36, 2017: 0, 2018: 63, 2019: 141, 2020: 210, 2021: 315, 2022: 441
- Kuvaus: Tarjolla olevien aloituspaikkojen määrä. Lahden ammattikorkeakoulu, nykyisin LAB: aloituspaikat = paikan vastaanottaneet. LUT (Päijät-Häme) 2021: kaikki haut yhteensä.
- Lähde: Vipunen tietokanta, Lahden ammattikorkeakoulun tilasto
- Tiedon päivitys: vuosittain

Jatko-opintopaikkojen houkuttavuus

- Ensisijaiset hakijat/aloituspaiikat yhteishaussa:
 - Ammatillinen ja lukiokoulutus 2016: 1,08; 2017: 1,06; 2018: 1,03; 2019: 1,03; 2020: 1,10; 2021: 1,16
 - Lahden ammattikorkeakoulu 2016: 4,3, 2017: 3,45, 2018: 3,17, 2019: 4,04, 2020: 4,04; 2021: 3,90
 - LUT: 2019: 6,92, 2020: 5,16, 2021: 4,90, 2022: 4,22
- Lähde: Vipunen tietokanta, Lahden ammattikorkeakoulun tilasto
- Kuvaus: Yhteishaussa ensisijaisesti opiskelupaikkaa hakeneiden määrän suhde tarjolla oleviin aloituspaikkoihin.
- Tiedon päivitys: vuosittain

3. Toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus kasvaa

Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20–24-vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkaikaupunkeihin

- 20–24-vuotiaiden osuus / osuuden muutos edellisvuoteen:
 - 2016: Lahti 21,4 % / +0,3 %, Tampere 13,2 % / -0,4 %, Kuopio 11,8 % / -0,4 %, Kotka 23,7 % / -0,3 %
 - 2017: Lahti 21,7 % / +0,3 %, Tampere 12,7 % / -0,5 %, Kuopio 11,4 % / -0,4 %, Kotka 22,0 % / -1,7 %
 - 2018: Lahti 20,9 % / -0,8 %, Tampere 11,9 % / -0,8 %, Kuopio 11,0 % / -0,4 %, Kotka 20,1 % / -1,9 %

- 2019: Lahti 21,8 % / +0,9 %, Tampere 12,1 % / +0,2 %, Kuopio 11,9 % / +0,9 %, Kotka 21,2 % / +1,1 %
- 2020: Lahti 23,3 % / +1,5 %, Tampere 12,5 % / +0,4 %, Kuopio 13,2 % / +1,3 %, Kotka 22,0 % / +0,8 %
- 2021: Lahti 24,7 % / +1,4 %, Tampere 12,8 % / +0,3 %, Kuopio 14,1 % / +0,9 %, Kotka 22,5 % / 0,5 %

- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20–24-vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkaikaupunkeihin (Tampere, Kuopio ja Kotka)
- Tiedon päivitys: vuosittain

4. Työllisyysaste nousee vuoden 2008 tasolle vuoteen 2022 mennessä ja on yli 75 % vuonna 2030. (A2)

Työllisyysaste (%)

- Toteutuma: 2016: 65,2 %; 2017: 66,5 %; 2018: 67,8 %, 2019: 68,2 % 2020: 65,3 %, 2021: 68,6 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus
- Kuvaus: 18–64-vuotiaiden työllisten osuus saman ikäisestä väestöstä.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Nuorisotyöttömyysaste (%)

- Toteutuma: 2016: 20,9 %, 2017: 19,8 %, 2018: 19,1 %, 2019: 18,5 %, 2020: 23,2 %, 2021: 17,1 %, 2022: 16,0 % (joulukuun)
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta
- Tiedon päivitys: kuukausittain

Työttömyysaste (%)

- Toteutuma: 2015: 18,8 %, 2016: 17,5 %, 2017: 15,9 %, 2018: 14,3 %, 2019: 13,6 %, 2020: 18,3 %, 2021: 14,9 %, 2022: 13,9 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus (joulukuun)
- Kuvaus: Työttömien osuuden prosentteina työvoimasta
- Tiedon päivitys: kuukausittain

5. Uusien yritysten määrä kasvaa. (A1, A3, A4)

Uusien yritysten määrä

- Toteutuma: 2016 Q3: 120, 2017 Q3: 122, 2018 Q3: 156, 2019 Q3: 182, 2020 Q3: 185, 2021 Q3: 198, 2022 Q3: 193 2016: 545, 2017: 541, 2018: 648, 2019: 672, 2020: 725, 2021: 816
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ajanjakson aikana toimintansa aloittaneet yritykset, jotka ovat liiketoiminnasta tai kiinteistön käyttöoikeuden luovutuksesta arvonlisäverovelvollisia tai toimivat työnantajina. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät säätiöt, aatteelliset yhdistykset, julkiset viranomaiset ja uskonnolliset yhteisöt. Tilastoon sisältyvät valtion liikelaitokset mutta eivät kuntien liikelaitokset.
- Tiedon päivitys: vuosittain, neljännesvuosittain

6. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan elinkeinopolitiikkaan kasvaa. (A1, A2, A3, A4)

Kokonaisarvosana kunnan elinkeinopolitiikasta

- Toteutuma: 2014: 6,5; 2016: 6,4; 2018: 6,2; 2020: 6,76; 2022: 7,0 (arvosana 2,94 muunnettu 1–5 asteikosta kouluarvosanaksi)
- Lähde: Elinkeino- ja elinkeinopolitiikan mittaristo (ELPO)-kysely, Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselyssä selvitetty näkemykset kuntien elinkeinopolitiikasta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittymisestä.

- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

7. Keskustan elinvoimaisuus kasvaa mitatusti. (A4)

Keskustan elinvoimalaskenta

- Toteutuma:
 - Liiketilöiden määrä: 2016: 788; 2017: 804; 2018: 807; 2019: 810; 2020: 814; 2021: 818; 2022: 810kpl
 - Kuumien yritysten lkm. 2016: 376; 2017: 387; 2018: 378; 2019:370; 2020:368; 2021: 356; 2022: 333 kpl
 - Vapaina olevien liikekiinteistöjen lkm.2016: 108; 2017: 98; 2018: 98, 2019:96; 2020: 83; 2021: 87; 2022: 94 kpl
 - Elinvoimaluku: 2016: 2,68; 2017 = 2,78; 2018 = 2,68; 2019: 2,636; 2020:2,742; 2021: 2,482; 2022: 2,30
- Lähde: Elävät kaupunkikeskustat ry:n Elinvoimalaskenta
- Kuvaus: Vuosittain seurataan rajatun elinvoimaisen keskusta-alueen rajauksen sisältä a) liiketilöiden kokonaismäärää b) lauantaisin satunnaisen asiakkaiden saavutettavissa olevien keskustan kuluttajapalveluiden ja -kaupan liikkeiden määrää sekä ravintoloiden ja kahviloiden määrää = kuumat yritykset. c) vapaina olevien liikekiinteistöjen määrää sekä d) Elinvoimalukua, joka saadaan kaavasta (kuumat yritykset – vapaina olevat liiketilat) / asukasmäärä * 1 000.
- Tiedon päivitys: vuosittain

8. Yhdyskuntarakenne kehittyä kestävästi. (A4)

Asukkaiden osuus kestävästä liikkumisesta vyöhykkeillä taajama-alueilla, % asukkaista

- Toteutuma: 2019: 79,6 % 2020: 79,8 %, 2021:79,7 %
- Lähde: Elinympäristön tietopalvelu Liiteri (SYKE), raportoidaan myös yleiskaavan seurannassa
- Kuvaus: Taajama-alueella asuvien asukkaiden osuus (%) keskustan jalankulku- ja reunavyöhykkeellä, alakeskuksen jalankulkuvyöhykkeellä, intensiivisellä joukkoliikennevyöhykkeellä ja joukkoliikennevyöhykkeellä.
- Tiedon päivitys: vuoden välein

9. Lahden asukaskohtaiset khk-päästöt ovat -80 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2025 mennessä. (A1, A3)

Kasvihuonekaasupäästöjen määrän kehitys

- Toteutuma: Asukasta kohti lasketut khk-päästöt (CO2e) suhteessa vuoden 1990 tasoon. 2016: -37 %, 2017: -47 %, 2019: -63 %, 2020: -69 %
- Lähde: Kasvenerä-laskentamalli ja CO2-raportti
- Kuvaus: Laskentamalli selvittää, kuinka paljon kunnan alueen energiantuotannosta, liikenteestä, teollisuudesta ja maataloustoiminnasta sekä jätteiden ja jätevesien käsittelystä syntyy vuoden aikana kasvihuonekaasupäästöjä. Laskenta noudattaa IPCC:n laskentaperiaatteita.
- Tiedon päivitys: noin kahden vuoden välein

10. Tapahtumien määrä kasvaa 3 % vuosittain. (A5, A6)

Tapahtumien määrä

- Toteutuma: Tieteelliset kongressit (kpl/osallistujat)
 - Jyväskylä: 2017 (68/4565), 2018 (46/4784), 2019 (51/3736) 2020: korona 2022: 29
 - Kuopio: 2017 (17/1364), 2018 (33/1991), 2019 (35/2101) 2020: korona 2022: 9
 - Oulu: 2017 (45/3666), 2018 (43/4316), 2019 (34/2804) 2020: korona 2022: 26
 - Lahti: 2017 (17/900), 2018 (12/1729), 2019 (19/2323) 2020: korona, 2021 13/6800 2022: 10/6466
- Lähde: Päijät-Hämeen matkailu- ja tapahtumastrategia 2025 – Visit Lahti
- Kuvaus: Kansainvälisten kokousten kongressitiedot saadaan Visit Finlandilta. Muiden tapahtumien laskentaan luodaan kaupungille oma laskentamenetelmä. Uuden laskentamenetelmän käyttöönotto on viivästynyt tapahtumasuunnitelman päivitystyön viivästyisestä.

- Tiedon päivitys: vuosittain

11. Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat. Luonnonsuojelualueiden osuus kokonaispinta-alasta kasvaa. Alueen vesistöjen kunto

- Toteutuma: 2014 11 %, 2020: 21 % järvien pinta-alasta ekologiselta tilaltaan hyvässä tai erinomaisessa luokassa
- Lähde: Lahden seudun ympäristökatsaus, tarkkailuraportit, vesienhoidon toimenpideohjelma
- Kuvaus: Vesistöjen tilaa seurataan tarkkailuohjelman mukaisesti. Lahdessa oli vuonna 2020 kaupungin omassa tarkkailussa 16 järveä.
- Tiedon päivitys: kerran valtuustokaudessa; kuusivuositain

Merkittävien virkistysreittien määrä

- Toteutuma: 2018: 761 km
- Lähde: Kaupunkiympäristön palvelualue
- Kuvaus: Merkittävien virkistysreittien määrä kilometreinä
- Tiedon päivitys: kerran valtuustokaudessa

Rauhoitettujen alueiden osuus kokonaispinta-alasta

- Toteutuma: 2016 1,8 % 2017 1,8 % 2018: Pinta-alasta 1,9 % 2019: Pinta-alasta 1,9 % 2020: Pinta-alasta 1,9 % 2021: Pinta-alasta 1,9 % 2022 Pinta-alasta 1,95 %
- Lähde: Lahden seudun ympäristökatsaus
- Kuvaus: Pinta-alaan suhteutettu rauhoitettujen alueiden osuus.
- Tiedon päivitys: vuosittain

B. Uudistumisen strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Asukkaiden tyytyväisyys kuntapalveluihin kasvaa. (B1)

Palvelutyytyväisyys kuntapalveluihin

- Toteutuma: 2015: 3,55; 2017: 3,46 2020:3,64, 2022: 3,50
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut – tutkimus (KAPA)
- Kuvaus: Laaja asuinkuntaindeksi, yleinen palvelutyytyväisyys, asteikko 1–5, keskiarvo 54 palvelusta, vastaajina 18–79-vuotiaat, satunnaisotos
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

2. Kaupungin tilatehokkuus kasvaa (B1)

Tilatehokkuuden mittari

- Toteutuma:
 - Koulukiinteistöt: 2019: 13,9 htm2/oppilas (koko maa: 13,6 htm2/oppilas) 2021: 13,4 htm2/oppilas (koko maa: 12,2 htm2/oppilas)
 - Päiväkodit: 2019: 11,3 htm2/lapsi (koko maa: 11,2 htm2/lapsi) 2021: 13,8 htm2/lapsi (koko maa: 10,6 htm2/lapsi)
- Lähde: Tilakeskus ja Kiinteistötalouden instituutti (KTI)
- Kuvaus: Huoneistoala / oppilas kouluissa ja huoneistoala / lapsi päiväkodeissa. Nämä tilatehokkuuden mittarit on kehittänyt Kiinteistötalouden instituutti yhdessä kuntien kanssa vuonna 2019. Lahden osalta tilastoa heikentää se, että monitoimitalot on käsitelty tilastoissa erikseen.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

3. Toteutetut ja arvioidut strategiaa toteuttavat kokeilut. (B2)

Strategiaa toteuttavat kokeilut

- Toteutuma:
 - 2018: Toteutetut 2, arvioidut 0, käynnissä 8 kokeilua
 - 2019: Toteutetut 3, arvioidut 1, käynnissä 3 kokeilua
 - 2020: Toteutetut 2, arvioidut 2, käynnissä 5 kokeilua
 - 2021: Toteutetut 3, arvioidut 3, käynnissä 5 kokeilua
 - 2022: Toteutetut 3, arvioidut 3, käynnissä 3 kokeilua
- Lähde: Projektisalkku
- Kuvaus: Lukumäärä perustuu Lahden kaupungin projektisalkussa oleviin toteutuneisiin ja arvioituihin projekteihin, jotka on määritelty kokeiluiksi.

- Tiedon päivitys: vuosittain

Esimieheni kannustaa kokeilemaan ja etsimään sujuvampia toimintatapoja

- Toteutuma: 2018:3,93 2020:3,79 2022:3,78
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen ”Esimieheni kannustaa kokeilemaan ja etsimään sujuvampia toimintatapoja. Arviointiasteikko 1 = pitää erittäin huonosti paikkaansa, 2 = pitää huonosti paikkaansa, 3 = pitää jossain määrin paikkaansa, 4 = pitää hyvin paikkaansa, 5 = pitää erittäin hyvin paikkaansa.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

4. Kaupungin tulorahoitus vuonna 2022 riittää kattamaan nettoinvestoinnit. (B3)

Investointien tulorahoituksen osuus

- Toteutuma: 2016: 61,3 %; 2017: 89,9 %; 2018: 39,0 %; 2019: 24,3 % 2020: 99,7 %, 2021: 118,5 %, 2022: 117,8 %
- Lähde: tilinpäätös (kh toimialan toiminnallinen tavoite)
- Kuvaus: =100*vuosikate/investointien omahankintameno
- Tiedon päivitys: vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä

5. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan viestintään ja tiedottamiseen kasvaa. (B4)

Kunnan viestintä ja tiedottaminen

- Toteutuma:
 - 2016: 6,6 (koko maa 7,5, Päijät-Häme 7,2)
 - 2018: 6,3 (koko maa 6,8, Päijät-Häme 6,7)
 - 2020: -0,12 (koko maa +0,01, Päijät-Häme -0,13)
 - 2022: -0,11 (koko maa -0,02, Päijät-Häme -0,13)
- Lähde: Kuntabarometri 2020 (ennen Elinkeinopoliittinen mittaristokysely), Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselynä selvitetty näkemys kuntien elinkeinopoliitikasta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittymisestä. Kuntabarometrissä ilmoitetaan kehityksen suunta 5-portaisessa asteikossa.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

C. Yhteisöllisyyden strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Lapsivaikutuksia arvioidaan laajasti. (C1)

Lapsivaikutusten arviointi

- Toteutuma: Lapsivaikutusten arviointia on toteutettu, mutta sitä ei ole vielä dokumentoitu systemaattisesti päätösesityksiin. Lapsivaikutusten arviointi on osa kuntalaisvaikutusten ennakkoarviointia, joka jatkossa dokumentoidaan kaupungin uudistettuun asianhallintajärjestelmään Dynastyyn, joka otettiin käyttöön 1/2021. Jos on tehty ennakkovaikutusten arviointi, niin tästä valmistelija on laittanut ”tápän” asialle Dynastyssä. Tällä hetkellä järjestelmä ei vielä suoraan kerro, onko tehty myös lapsivaikutusten arviointi.
- Lähde: Sivistyksen palvelualue & Konsernihallinto
- Kuvaus: Lapsivaikutusten arviointimalli on integroitu osaksi Kuntaliiton suosituksen mukaista vaikutusten ennakkoarviointia. Arviointi sisällytetään osaksi päätöksentekoprosessia ja se dokumentoidaan kaupungin asianhallintajärjestelmään.
- Tiedon päivitys: vuosittain

2. Yksinäisyyden kokemus vähenee. (C1, C2, C3)

Ei yhtään läheistä ystävää, perusopetus 8. ja 9. lk %, lukio 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
 - perusopetus 8. ja 9. lk 2013: 7,6 %, 2017: 6,9 %, 2019: 8,8 %; 2021: 10,2 %
 - lukio 1. ja 2. vuosi 2013: 7 %, 2017: 7,8 %, 2019: 7,7 %; 2021: 9,1 %

- ammatillinen oppilaitos 2013: 7,6 %, 2017: 4,1 %, 2019: 7,9 %; 2021: 8,4 %

- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Itsenä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet

- Toteutuma: 2013: 6,9 %; 2014: 11,5 %; 2015: 12 % 2018: 7,2 %; 2020: 9,9 %
- Lähde: ATH-kysely (2017 lähtien FinSote-tutkimus) tai oma kysely
- Kuvaus: Kansallisen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSoten avulla seurataan väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuneita muutoksia eri väestöryhmissä ja alueittain. Vastaava kysymys voidaan sisällyttää muihin kaupungin toteutamiin tai osallistumiin kyselyihin.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

3. Eri väestöryhmät ovat entistä terveempiä. (C1, C3)

Ikävakiointi sairastavuusindeksi

- 2016: 101,0; 2017: 100,0; 2018:99,9
Lähde: Kela/Terveyspuntari
- Kuvaus: indeksin avulla pyritään havainnollistamaan sitä, miten tervettä tai sairasta alueen väestö on suhteessa koko maan väestön keskiarvoon (= 100). Luku on laskettu ikävakiointuna. Sairastavuusindeksi perustuu kolmeen tilastomuuttajaan: kuolleisuuteen, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuteen työikäisistä (16–64-vuotiaat) sekä lääkkeiden ja ravintovalmisteiden korvausoikeuksien haltijoiden osuuteen väestöstä. Niistä kukin on suhteutettu maan väestön keskiarvoon. Sairastavuusindeksi on näiden kolmen osaindeksin keskiarvo.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, perusopetus 8. ja 9. lk, %, lukio 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
 - perusopetus 8. ja 9. lk 2013: 15, %, 2017: 16,6 %, 2019: 19,6 %; 2021: 24,4 %
 - lukio 1. ja 2. vuosi 2013: 16,4 %, 2017: 20,8 %, 2019: 22,4 %; 2021: 28,5 %
 - ammatillinen oppilaitos 2013: 22,6 %, 2017: 29,2 %, 2019: 23,1 %; 2021: 30,9 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Koettu terveydentila on hyvä tai melko hyvä (%) vastaajista

- Toteutuma: 2017: 63 %, 2020: 66 %, 2022: 61 %
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut –tutkimus (KAPA) täydennettynä kaupungin kysymyksillä tai oma/muu kysely
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

4. Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä kasvaa. (C3)

Aktiivisesti yhteisöjen toimintaan osallistuvat (%)

- Toteutuma: 2018: 25,3 %; 2020: 23,2 %
- Lähde: Kansallinen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSote
- Kuvaus: Osuus 18–79-vuotiaista, jotka osallistuvat aktiivisesti jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhteisön toimintaan (esimerkiksi urheiluseura, asukastoiminta, puolue, kuoro, seurakunta)
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

5. Koettu turvallisuus lisääntyy. (C2, C3)

Turvallinen olo koulussa 3.–10. lk. (%)

- Toteutuma: 2016: 90,3 % 2018: 90,5 % 2020: 79,8 %, 2022: 76,6 %
- Lähde: Perusopetuksen arviointikysely
- Kuvaus: Oppilaille esitettiin väite ”Minulla on turvallinen olo koulussa” arviointiasteikolla 4 = ”Olen eri mieltä”, 10 = Olen samaa mieltä. Prosenttilukema kertoo osuuden vastaajista, jotka vastasivat arvon 8–10.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa perusopetus 4. ja 5. lk, %, perusopetus 8. ja 9. lk, %, lukio 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
 - perusopetus 4. ja 5. lk 2017: 6,7 %, 2019: 7,4 %, 2021: 7,3 %
 - perusopetus 8. ja 9. lk 2013: 8,3 %, 2017: 5,4 %, 2019: 4,7 %, 2021: 4,5 %
 - lukio 1. ja 2. vuosi 2013: 1,4 %, 2017: 0,7 %, 2019: 0,7 %, 2021: 1,1 %
 - ammatillinen oppilaitos 2013: 5,1 %, 2017: 3,1 %, 2019: 3,7 %.
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa perusopetus 4. ja 5. lk, %, perusopetus 8. ja 9. lk, %, lukion 1. ja 2. vuosi, %, ammatillinen oppilaitos, %

- Toteutuma:
 - perusopetus 4. ja 5. lk 2017: 1,7 %, 2019: 2,3 %, 2021: 2,3 %
 - perusopetus 8. ja 9. lk 2017: 4,9 %, 2019: 5,0 %, 2021: 5,6 %
 - lukio 1. ja 2. vuosi 2017: 7,7 %, 2019: 6,6 %, 2021: 8,3 %
 - ammatillinen oppilaitos 2017: 10,4 %, 2019: 7,9 %, 2021: 8,2 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

6. Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi lisääntyy. (C4)

Työhyvinvointikysely: Psykososiaalista kuormitusta mittavien väittämien kokonaiskeskiarvo

- Toteutuma: 2020: 3,33, 2022: 3,25
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Yhteenvedoindikaattori työhyvinvointikyselyn tuloksista koko henkilöstön osalta. Mittari uudistui tuoreimmassa työhyvinvointikyselyssä.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

7. Työnantajamaine kehittyi myönteisesti. (C4)

Työhyvinvointikysely, Suositteluindeksi NPS

- Toteutuma: 2018: - 15,01 ja 2020: -9,04, 2022: -3,00
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen ”Kuinka todennäköisesti suosittelisit Lahden kaupunkia työpaikkana perheenjäsenellesi tai ystävällesi?”. Arviointiasteikko 0=Erittäin epätodennäköisesti, 10=Erittäin todennäköisesti. Suosittelulukusymyksen vastaajat jaetaan kolmeen osaan: suosittelijat (arvo 9–10), neutraalit (arvo 7–8), arvostelijat (arvo 0–6). Suositteluindeksi NPS = Suosittelijat % - Arvostelijat %.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

8. Lasten osallisuutta lisätään kaupungin palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä kaupungin kaikissa lapsia koskeissa toiminnoissa. (C1, C2, C3)

Nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin 3–10 lk. (%)

- Toteutuma: 2016: 85,3 % 2018: 87,5 % 2020: 73,8 %, 2022: 69,6 %
- Lähde: Perusopetuksen arviointikysely
- Kuvaus: Oppilaille esitettiin väite ”Minulla on mahdollisuus vaikuttaa itseäni koskeviin asioihin.” arviointiasteikolla 4 = ”Olen eri mieltä”, 10 = Olen samaa mieltä. Prosenttilukema kertoo osuuden vastaajista, jotka vastasivat arvon 8–10.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

9. Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lasten määrä nousee merkittävästi. (C1, C2)

Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lukumäärä

- Toteutuma kunnallisessa varhaiskasvatuksessa (toukokuun tilanne):
 - Neljävuotiaat: 2016: 854, 2017: 716, 2018: 713, 2019: 859, 2020: 819, 2021: 840, 2022: 861
 - Viisivuotiaat: 2016: 849, 2017: 884, 2018: 778, 2019: 930, 2020: 914, 2021: 877, 2022: 885
- Lähde: Varhaiskasvatuspalvelut, Effica -tietojärjestelmä
- Kuvaus: Varhaiskasvatuksen piirissä on lapsia sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Vuosien 2019–2021 luvut pitävät sisällään kunnallisen sekä palvelusetelitoiminnan. Vuosien 2016–2018 luvuissa mukana vain kunnallinen.
- Tiedon päivitys: vuosittain toukokuussa